

ZNANSTVENA REVIJA 'LEONOVE DRUŽBE.

LJUBLJANA 1926/27

LETNIK XXI

ZVEZEK 4

Vsebina.

I. Razprave:

Beethoven. — Dr. J. Mantuani	189
--	-----

II. Pregledi:

Narodne manjšine v Nemčiji. — Jan Skala-Lužičan	208
Action Française (1. članek). — Dr. J. Fabijan	218
Union catholique d'études internationales. — Dr. J. Fabijan	226
Propagandno delo francoskih katoličanov. — Dr. L. Sušnik	223
Pregled novejšje pedagoške literature — Dr. F. Cibelj	230

III. Slovtvo:

Grivec: Slovanska apostola sv. Ciril in Metod. — Dr. J. Debevec	238
Razprave III. — J. Solar	240
Slovensko slovtvo. — J. Š.	244
Millet: Le traitement articuloire du groupe occlusive nasale. — J. Š.	244

BEETHOVEN.

{Životopis. — Svetovno naziranje. — Razmerje do Slovanov. — Kompozicije.)

Dr. Josip Mantuani.

Glasbeni svet obhaja letos stoletnico Beethovnovne smrti ter prireja na zapadni in iztočni poluti svečanosti na čast geniju velikega mojstra. Zakaj neki? Kdo pa je *Beethoven*?

Primeri se, da stojimo pred pojavom, ki se nam vidi nejasen, zamotan, nedoumen; tedaj pravimo, da stojimo pred *zagonetko*. Ako hočemo priti do jasnosti, je treba, da resno premišljujemo, iščemo podatkov in razlogov, kombiniramo, sklepamo, — in tem potom rešimo uganko.

Tak pojav je Beethoven. Ta je pa bival in deloval na zemlji še pred sto leti ter zapustil vrsto umotvorov, ki jih imamo pred seboj v neštetih izdajah, na razpolago so nam njegova pisma, občevalne in muzikalne beležnice — in s tem bo pač mogoče, da razgonetimo uganko, če ne do zadnje pičice, pa vsaj deloma. — To je treba, ako naj občutimo in pravilno tolmačimo njegove umotvore.

I. Obris životopisa.

Beethovnova družina prihaja iz Belgije in je bila že 3 do 4 generacije pred slavljencem muzikalična. Beethovnov oče je bil tipičen »muzikant« svoje dobe; služil je v Bonnu kot tenorist v pevskem zboru volivnega kneza, nadškofa kolinskega. Svojo službo je opravljal redno — a istočasno točno je potem zamakal oficielno osušeno grlo. Te mokre seje so se raztezale zelo pogosto globoko v noč; posledica je bila, da je primanjkovalo sredstev v domačem gospodinjstvu. — Tenoristova žena, mirna, pobožna in skrbna gospodinja, je skušala z varčnostjo in neumorno delavnostjo izravnati to nesoglasje, a zaman. Mladi Beethoven je torej nastopil nežna leta svoje dobe v skromnih in malenkostnih odnošajih.

Rodil se je (najbrž) 16. decembra 1770; krščen je bil 17. decembra. S prvim dihom je bil v muzikaličnem osredju in je prinesel nedvomno

tudi nadarjenost kot dragoceno, prirojeno dediščino s seboj. To je opazil njegov oče in hotel izkoristiti otrokov talent v izboljšanje svojih gospodarskih odnošajev. Po vzorcu Mozarta ga je hotel vzgojiti kot čudodete in izrabiti njegovo nadarjenost za vir dohodkov; sam je rekel, da hoče »aus den Talenten des Sohnes einen einträglichen Artikel schaffen«. Mali Ludovik je bil torej namenjen v to, da vzdržuje pijače potrebnega očeta in svoje brate.

S to namero je dajal oče svojemu sinu kmalu potem, ko je ta dovršil 4. leto, pouk v igri na klavirju: nemetodično, nepedagoško, nesistematično. Ko je deček dovršil 8. leto, je prevzel pouk oboist Tobija Friedr. Pfeiffer, pozneje pa pridvorni organist Gilles van den Eeden. Najhuje se je godilo dečku pod Pfeifferjem, ki je bil pri Beethovnovih na stanovanju in hrani. Odmerjal je otroku vsak dan dolge vaje, brez premisleka in pedagoških načel. Razen tega je bil pa tudi očetu zvest drug pri popivanju. Ko sta prišla oba pozno ponoči domov, sta zbudila dečka in ga silila h klavirju. Teh nočnih lekcij se je Ludovik silno bal in pretakal bridke solze. Da svojih učiteljev ni vzljubil, je jasno; odklonljivost in upornost sta se ukoreninili za vse življenje v njegovi duši.

Ta »vzgoja« je pa imela še drugo temno stran: splošno omiko je nesmiselno in brezvestno zanemarjala v prilog glasbenim vajam. Iz šole so ga vzeli, ko ni bil še stopil v 13. leto. Dokler je posečal šolo, so bili vsi predmeti stranska zadeva in mladi Beethoven je prinesel v življenje jako pomanjkljivo znanje. Učil se je pač čitati, pisati in računati, celo osnovne temelje latinščine — a vse je bilo površno. Za latinščino je dobil še posebnega učitelja (Zambono); poročilo od prijateljske strani pravi, da je znal mladi Beethoven po šestih tednih pouka pri Zamboni čitati in prevajati Ciceronova pisma, kar pa ne more biti resnično.

Nedvomno pa je to, da se je boril vse svoje življenje z nedostatki pomanjkljive šolske vzgoje: ortografično ni umel pisati, v listih se je izražal vedno zelo neokretno, ločila je stavil kar tja v en dan, gramatičnih oblik ni ločil in ne razumel, a v računanju mu je provzročila poštevanka težkoče; množiti ni znal. Za to poslednjo trditev imamo dokaz na naslovni strani uverture za Collinov igrokaz »Coriolan«; tam je rešil malo aritmetično nalogo: 24×13 tem potom, da je napisal število 24 trinajstkrat drugo pod drugo in potem seštel sumande. Imenovano uverturo je zložil l. 1807., torej v moški dobi, star nad 36 let!

V glasbi je pa napredoval, posebno, odkar ga je prevzel Kristijan Gottlob Neefe v pouk. Ta mu je bil prvi pomembnejši učitelj, ki ga je — četudi po stari metodi — vestno vodil ter ga poučeval v igri na orglah in na klavirju; tudi v tajnosti generalnega basa ga je uvedel. Razen pri pouku je imel Beethoven dokaj prilike, čuti praktična izvajanja skladb, deloma doma, kjer je občevalo več članov knežjega zbora, deloma v dobro izvežbanih diletantskih krogih, kjer je imel dostop.

Medtem ga je oče že zdavna silil v javnost. Sedem let star je igral pred volilnim knezom v Bonnu in kmalu nato v javnem koncertu v Kolinu. Ko je bil v 11. letu, je šla mati z njim na Holandsko, kjer je

igral po gosposkih domovih. Tedaj je tudi že skladal; o tem govorimo pozneje.

Leta 1784. je postal drugi pridvorni organist — torej v 14. letu; a igral je tudi violo v orkestru, ki ga je vodil Čeh Josef Rejcha (* Klatov, 1746, † Bonn, 1795). Tu je sodeloval kot flavtist tudi Josipov bratranec Antonin Rejcha (* Praga, 1770, † Paris, 1836). S tem poslednjim je Beethoven občeval zaupneje že od mladih nog. Rejcha piše l. 1798., da sta v prijateljstvu združena že 14 let, kakor oba Dioskura — torej od l. 1785. dalje. To razmerje je trajalo tudi na Dunaju nemoteno naprej do l. 1808., ko je Rejcha odšel v Paris.

Na pomlad l. 1787. se je podal 16 letnik na Dunaj, a samo za kratko dobo približno polpetega meseca (od marca do julija), in je dobival pouk pri Mozartu. Meseca julija je mati obolela na smrt — (edina zasloba, ki jo je imel na domu) — in mladenič je takoj odpotoval domov. Po materini smrti je nosil glavno težo skrbi za gmotni obstoj obitelji s tem, da je poučeval klavirsko igro. Tem potom je pa prišel v ugledne in omikane kroge, med katerimi je imela nanj največji vpliv obitelj Breuningova. Globoko naobražena gospa je navajala učitelja svojih otrok, da je razširjal lastno duševno obzorje in izpopolnjeval splošno omiko.

Leta 1792. se je vračal Jos. Haydn iz Londona preko Bonna domov; tedaj se je Beethoven najbrž dogovoril z njim, da pride zopet na Dunaj in postane njegov učenec v kompoziciji. Zapustil je Bonn 2. ali 3. novembra l. 1792. in se podal na Dunaj, kamor je došel 10. novembra.

Tu je začel študirati kontrapunkt pri Haydnu, potem pri Iv. Schenku, nato pri Iv. Albrechtsbergerju in naposled pri Ant. Salieriju; pri tem posebno dramatsko kompozicijo.

Kaj kmalu je dobil Beethoven — nedvomno s posredovanjem češkega grofa Ferdinanda Waldsteina, ki mu je bil zaščitnik že v Bonnu, — dostop v najvišje aristokratske kroge; to so namreč bili knez Karel Lichnowský (Čeh), Maks Lobkovic (Čeh), Ferdinand Kinský (Čeh), pozneje tudi knez Nikolaj Borisovič Golicin (Rus), grof Andrej Kirilovič Razumovskij (Rus), Nikolaj Esterházy (Madjar) in nadvojvoda Rudolf, pozneje kardinal in nadškof olomuški (Nemec). — Poleg teh je imel zaščitnice v damskih vrstah visoke aristokracije, kakor so bile kneginja Lichnowska (roj. grofica Thun, Čehinja), grofice Keglevich, Erdödy, Guicciardi, Brunswick in več drugih. — To so bili krogi, ki so spoštovali Beethovnovno umetnost, a ž njo tudi njega samega, vzlic njegovemu preprostemu, ne vselej salonsko neoporečnemu vedenju, a samozavestnemu, nekam oholemu občevanju.

Javno je nastopil kot sodelujoč član prvikrat v dobrotvorni akademiji dne 29. marca l. 1795. in je igral svoj kla-

virski koncert (morebiti op. 19, b-dur); pozneje so se javni nastopi ponavljali pogosteje. — Beethoven je bil kmalu v dobrem gmotnem položaju, tako da je imel lastnega slugo in konja za ježo. — Bival je stalno na Dunaju in tu pa tam za kratko dobo šel na potovanje. Leta 1796. je bil prvičkrat v Pragi, od tod je šel dalje v Berlin; l. 1798. je posetil Pražo drugič, tam priredil dva koncerta in izvajal lastne kompozicije. Na Češkem je posetil tudi Karlove vane, Teplice in Františkove lazně. V Teplicah se je sestal z Goethejem, Tiedgejem in Varnhagenom von Ense. — Na Ogrskem je posetil Budimpešto in Bratislavo, na Štajerskem Gradec. Letovišča je imel v dunajski okolici: Baden, Döbling, Hetzendorf, Heiligenstadt, Mödling.

Prvo ponudbo za stalno službo je dobil l. 1809., ko ga je pozval kralj Jerôme kot kapelnika v Kassel. A mojstrovi pokrovitelji ga niso hoteli pustiti z Dunaja. Sklenili so z njim pogodbo, da mu dajo letnih 4000 gld. proti temu, da ostane na Dunaju. Državna kriza je l. 1812. to vsoto pač znižala na 600 gld. — a v zadrego Beethoven nikakor ni prišel, zato ker so mu založniki plačevali za kompozicije visoke honorarje. L. 1814. so mu pokrovitelji zvišali prejemke v novi valuti na 1360 gld.

Silno ga je pa trla zavest razvijajoče se nágluhosti v popolno oglušelost. To je globoko nepovoljno vplivalo na njegov značaj in na razmerje do drugih ljudi: postajal je vedno bolj nedostopen in razburljiv, nespravljiv. Konec oktobra l. 1826. je šel k svojemu bratu v Gneixendorf pri Kremsu in se vrnil koncem mesca novembra ob jako slabem vremenu na Dunaj nazaj ter se na tej vožnji hudo prehladil. Zdravnik je ugotovil vodenico, ki je ni bilo mogoče preprečiti. Od vseh strani so mu prihajali darovi, osobito v denarju in vinu. A mojster je vidno propadal, posebno po štirikratni punktaciji. Dne 24. marca 1827. so ga prevedeli in 26. marca zvečer (1/6) je nehalo biti srce velikega glasbenika.

To je vnanji potek Beethovnevega življenja. Vajnejša je pa za nas, ki ga gledamo kot kulturnega velemoža, njegova duševnost. V to bomo skušali nekoliko pogledati, da umemo njegov značaj in posebno njegovo umetniško snovanje.

Ni ga zlahka velikega duha, da bi bil v toliki meri otrok svoje dobe, kakor Beethoven; izjemo pa dela njegova umetnost: s to je prehitel svoje sodobnike za več nego stoletje.

II. Splošna omika, svetovno naziranje.

Ko je bil postal njegov duh že toliko samostojen, da je sprejemal vtise in jih tudi predelaval, je bil v Bonnu priča

dogodkom, ki so morali vplivati nanj. Tako n. pr. 1784 ustoličenje novega volilnega kneza Maksa Josipa, ki je imelo za Bonn in druga mesta ugodne posledice; 1786 otvoritev novega vseučilišča v Bonnu; ta se je vršila z izrednimi slovesnostmi. Kako je moralo pač biti pri srcu 16 letnemu mladeniču, ko je videl, kolike važnosti da je veda, ki je je sam tako silno pogrešal in se tega tudi že precej zavedal.

Tedanja doba je stala v znamenju svobodomiselnosti ali prosvete (prosvetljenosti). Najmlajši sin Marije Terezije, Maks Josip, ji je bil istotako vdan, kakor njegov brat Josip II. Zato pa tudi kot pristaš te filozofske smeri ni zaviral na univerzi delujočih profesorjev v njihovem svobodomiselnem udejstvovanju. Niti to ga ni motilo, da so prišli nekateri njihovih spisov uradno na »index«. Teh dejstev Beethoven ni mogel prezreti, ker je bil sin pridvornega uslužbenca in od l. 1785. dalje tudi sam pridvorni organist. O razmerah na vseučilišču so govorili javno vsepovsod in Beethovnova narava je bila razglablajoča, hoteča priti vsem stvarjem do dna.

S kako žilavostjo se drže vtisi mladostne dobe v spominu, vemo vsi; znano je, kako težavno se nam zdi, odlagati privzgojene nazore, ako se je izkazalo, da ne drže; celo omiliti jih je pogosto težavno. Hladni razum in stroga logika se v mladosti umikata čutu. In sedaj vzemimo Beethovna z njegovo neizčrpno duševnostjo, z njegovim nedostopnim značajem, v katerem so se nabirali vtisi od zunaj, kakor v zaprtem skladišču — pa bomo slutili, kako je bil razpoložen spričo gori označenih razmer, ki so ga obdajale.

Ampak neposredni vtisi so prenehali prav tedaj, ko bi se imeli dalje razvijati; kajti na pomlad l. 1787. je šel na Dunaj in kmalu potem je izgubil zadnjo oporo svoje duše, ko mu je umrla srčno ljubljena mati; tedaj je postal osamljen in pomanjkljivost vzgoje se je uveljavljala z vso brutalnostjo; nedostajalo mu je duševne sile, samozaupnosti in samoobvladanja in v prvi vrsti srca, ki bi ga bila podpirala tolažeča vernost, česar si je pozneje živo želel.

L. 1787. je prišel v tesnejše stike z obitelji pl. Breuning, posebno kot učitelj klavirske igre. Gospa Breuningova je prevzela mesto matere in je podpirala mladeniča s svojimi nasveti. V tej družini je izpopolnil Beethoven tudi marsikako vrzel

svoje naobrazbe, dasi ne sistematično; a občevanje v tej hiši ga je seznanilo nekoliko z duševnimi strujami njegove dobe in s tedaj modernim slovstvom. Vse, kar je čul, se pač ni moglo zasidrati pri njem, ker ni imel podlage, ampak obzorje se mu je vendar razširilo, kolikor toliko. — Nemčija je bila tedaj duševno živahna, dasi ne na višku.

Resno smer Leibnizove in Wolffove filozofije je izpodrinila pod Voltairejevim in Rousseaujevim vplivom stoječa prosveta. V Breuningovi hiši so razpravljali o tem predmetu in taki razgovori niso bili brez vpliva na Beethovna. Prosvetljenost si je osvojila poprišče (Reimarus, Bahrtdt, Mendelssohn, Platner, Garve, Lessing, posebno pa Herder so nudili poljudnofilozofski eklekticism svojim sodobnikom). Te nauke je razpečaval (1765—1792) v svoji »Allgemeine deutsche Bibliothek« Christoph Friedr. Nicolai. Beethoven je poznal to »Bibliothek« — vsaj deloma — najbrž iz Breuningove hiše, vsekako pa iz Bonna.

Mož, ki je neomejeno gospodoval nad mišljenjem in stremljenjem, nad voljo in naziranjem Beethovnovim, je bil pa **Herder**; nanj naš mojster prisega. Oba sta prijatelja — da ne rečem oboževalca — prirode. Herder strastno ljubi glasbo, istotako Beethoven. Verski nazori našega mojstra se krijejo s Herderjevimi. Ta uči, da je religija zadeva srca, za katero ni veljavnih pravil; Beethoven pravi: »Religija in generalni bas sta zase stoječi stvari, o katerih se ni prerekati.« Herder zahteva, da naj človek pozna Boga kot očeta, a sebe smatra kot živ ud njegov; človek bodi med ljudmi človečanski in deluj tako, kakor oni (Bog), ki je ustanovil pravilo za človeštvo. Bogočastje — tako izvaja Herder — je nesmisel, ker Bog češčenja niti ne potrebuje, niti ga ne zahteva od ljudi. In Beethoven? V verskih zadevah je ravnal po teh načelih: to dokazujejo njegova pisma, posebno pa »Heiligenstadtska oporoka«; kar je zapisal v tej oporoki o sebi, je prav isto, kar uči Herder v svojem glavnem delu: »Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit«. Herder pravi, da je edini smoter človeškega bivanja na zemlji ta, da se duševno izpopolnjuje in odlikuje v humaniteti; Beethoven piše v oporoki — seveda po svojem načinu izražanja — »o nežnem čutu blagohotnosti«, obžaluje, da se mora odrekati od dihu v človeški družbi, finim pomenkom in vzajemnim srčnim

izlivom; kliče »božanstvo« na pričo, da živi v njegovi duši človekoljubje in nagnjenje do dobrotvornosti — in to poslednje tudi dokazuje s svojimi določbami poslednje volje. To niso edina mesta — podobnih je še 79 drugih — pač pa so značilnejša in dokazujejo, kako tesno se Beethoven oklepa Herderja ter izvaja tudi praktično njegova načela. In gori omenjeno Herderjevo delo je prišlo na svetlo v letih 1784. do 1791., torej prav v onem času, ko je Beethoven občeval z rodbino Breuningovo, v dobi, ko se je začel duševni razvoj našega mojstra. — Tedaj niso še motile sence tragičnih dogodkov veselega življenja; človeška družba je iskala samo snovne istinitosti, dobrin, ki se dajo prijeti in držati, dočim so se ogibali nadčutnosti; bil je na novodobno epikurejstvo omejen materializem. In s temi vtisi je vzrastle Beethoven. Versko je bil v bistvu indiferenten. Saj je tudi Herder, njegov mentor (voditelj), iste smeri, dasi je učil, da biva nad vidnim svetom osební Bog. O tem je tudi Beethoven estetsko prepričan — vendar pa njegovi tozadevni pojmi niso mogli biti povsem jasni; to dokazuje raba njegovih izrazov, ki jih rabi sinonimično za pojem Bog: sreča, nesreča, usoda, parce, upanje, previdnost, božanstvo, bogovi — a tudi: Bog, Gospod, nebesa; v pismu nadvojvodi Rudolfu se podpisuje: »Vaš v Kristu in Apolonu vdani« in na drugem mestu: »Sokrates in Jezus sta mi bila vzora« v težkih dneh.

Herder je Beethovnu voditelj tudi na poprišču slovsstva. V svojih »Kritische Wälder« (1769) je ocenil Herder Homerjeve pesnitve in 1781 je objavil Voss dober prevod Iliade in Odiseje. S tem je postal »božanski Homer« dostopen tudi Beethovnu — in res nahajamo med njegovimi knjigami Iliado in Odisejo. — L. 1760. je Macpherson dal na svetlo stare škotske ljudske pesmi, pripisujoč jih bardu Ossianu; Denis jih je prevedel (1768—1769) v nemščino. L. 1773. je opozoril Herder nemško občinstvo na te pesmi — in glej! Beethoven je čital te »Ossianove« pesnitve, ki so mu bile sicer gotovo precej v stran.

Istega leta (1773) je seznanil Herder svoje rojake z bistvom in svetom Shakespearovim; in res! Beethoven se peča z dramami tega velikega Angleža — v nemškem prevodu. Pa ne le to. V njegovi zapuščini nahajamo Eschenburgov prevod, torej tistega slovstvenika, čigar spretnost

v prevajanju je Herder posebno hvalil, dočim naš mojster s prva ni hotel nič slišati o Schlegelovem prevodu, ki ga je Herder zapostavljal in smatral za slabšega od Eschenburgovega.

Sprva je bil Beethovnov ljubljenec med pesniki Klopstock; njegov nastop je slavil Herder kot začetek prave poezije, obnovitev lirike itd. — In Beethovnov učitelj Chr. G. Neefe je uglasbil (1776) 12 Klopstockovih ôd (1785 v drugi izdaji) in je opremil z napevi tudi več Herderjevih pesnitev, tako, da je prihajal vpliv celo od dveh strani.

Potom slovite izdaje ljudskih pesmi (1778/1779), ki jih je Herder dal na svetlo, je bil Beethoven opozorjen na angleške, škotske, irske in walisiske pesmi; proslava Ossiana in Shakespeara ga je zavedla, da je prisojal vsem angleškim ljudskim pesmim isti pomen, kot ga je pripisoval Herder Ossianu in Shakespeareu.

Na kratko opozarjam na stare in novejšje pisatelje, s katerimi se Herder bavi v svojih spisih: to so Aristotel, Horac, Ovid, Pindar, Plato, Sofoklej, Evripid, Plutarh; dalje Gleim, Rammler, Kleist, Lessing, Novalis, Hagedorn, Goethe, Schiller — vse nahajamo med Beethovnovimi knjigami; sevé nemške pisatelje v nemških prevodih.

In kaj naj govorimo o Herderjevem izreku, da resnični genij ne potrebuje pravil! Kako je morala vplivati ta beseda na Beethovna! Na tega moža suverénega čuta, neupogljive volje, upornega duha, demokratskega svobodomisleca, ki ni poznal odvisnosti in pokorščine napram tedanji policiji, na glasbenika, ki je iskal skritih zakonov za snovanje na poprišču svoje umetnosti in je hotel iz bistva izvajati nova pravila, na umetnika, ki je bil obdarjen z genialno intuicijo v toliki meri, da je bilo privzgajanje obrazcev za postopanje malone onemogočeno in se je skoraj zdelo, da se mu ni treba oklepati danih pravil. Ta Herderjev izrek se je moral Beethovnu zdeti kakor rešitev iz tope nejasnosti in dati duševni sili, ki jo je nosil v sebi, zadnji pogon, da se povzpne do novega snovanja.

Herder pa ni vplival edini na Beethovna. Tudi vsi drugi duhovi njegove dobe so bili udeleženi pri tem; osobito so vplivali s svojimi deli Voss, Hölty, Claudius, Bürger, Tiedge, Tieck. Poleg njih še grof Platen, pl. Collin, Matthison in Seume; torej tudi že romantiki. Celo podrejene duhove nahajamo v

njegovi družbi, kakor so: Meisl, Bernard, Stephanie, Seyfried, Rupprecht, ki so mu tupačam pobuda in vir za glasbene misli. Vsi ti so se nahajali s svojimi deli v njegovi knjižnici. Nekoč se je Beethoven seveda izrazil, da ne čita kaj prida, če pa čita, mu je berilo edini Goethe; ta da je izpodrinil Klopstocka. To izjavo je treba zelo previdno sprejeti spričo dejstva, da je v knjige raznih pesnikov vlagal znake, podčrtaval mesta in da je uporabil l. 1823. v svoji IX. simfoniji Schillerjevo pesem »Radosti« ne pa kakšne Goethejeve.

Kaj je torej vse pritiskalo na Beethovna! Kolika obilica časovnih struj je drvela mimo njega v hitrem sporedu, koliko vtisov je moral sprejeti in koliko izmed teh je moralo ostati v njegovi vzprejemljivi duši za stalno! In Beethoven je stal pred temi s kaleidoskopično naglico se vršečimi menjavami na literarnem poprišču, a istotako tudi v političnih, socialnih in verskih prilikah in si ni vedel pomagati, ker mu je nedostajalo izravnanje vzgoje izza mladih let. Da bi bil te vtise razbiral, jih proučeval in si ustvaril lastno sodbo, tega niti poizkušal ni in bi tej nalogi tudi ne bil kos.

Poleg teh duševnih problemov je pa Beethoven nosil v sebi tudi osnovno potezo svoje mladostne dobe: izrazito veselje do — estetskega in materielnega — uživanja. Nasprotje med hrepenenjem po veselju in krutim odrekanjem užitka tvori osnovno programsko točko v njegovih glasbenih delih. V tej točki je bil naš mojster brez odporne sile, tako napram vabečemu veselju, kakor napram odklonljivi usodi; tu ni našel ravnovesja.

Drugače je pa z glasbo. Beethoven je bil nenavadno nadarjen in primoran že v nežni mladosti, pečati se ž njo. Tudi tu je imel može, ki so vplivali nanj, a niti eden ne toliko, kakor literati na splošno prosvetnem poprišču. V Bonnu so bili zanj pomembni: Chr. G. Neefe, Jos. in Ant. Rejcha (Čeha), Lucchesi in Mattioli (Italijana) ter Ries, Romberg in Simrock (Nemci). Poleg osebnega vpliva teh mož je dobival Beethoven mnogo pobude po skladbah velikih mojstrov (Bach, Händel, Haydn, Mozart), ki so pospeševale napredek že v Bonnu. Ampak nihče ni imel toliko odločilne sile, da bi ga bil mogel napotiti v izvestno smer. Pri Haydnu se je želel naučiti tajnih zakonov skladanja, a je bil razočaran. Haydn je poučeval po stari metodi na

podstavu cerkvenih tonov, dočim jih je proglasil Albrechtsberger, ki je vodil Beethovnovne študije v kontrapunktu in fugi, za staro šaro (»altè Gerümpel«) brez pomena. Ta nesoglasja med slovitimi teoretiki so vzbudila v Beethovnu domnevo, da so še skriti zakoni na tem polju — in začel jih je iskati. Tako je postal ka ž i p o t s tem, da je iskal in našel, vezal ali razdruževal, samovlastno odstranjal razpadajoče dele in jih nadomeščal z lastnimi. Z žilavo pridnostjo se je povzpел ob svoji izredni nadarjenosti do one popolnosti, ki mu je omogočila položiti v skladbe njegovo osebnost, njegov subjektivni jaz, in jih prepojiti z njegovo individualiteto. Kakor je bil n e s a m o s t o j e n v gospodarskem življenju in splošni omiki ter odvisen od vnanjih vplivov in trenutnega razpoloženja, v isti meri je bil s a m o s t o j e n v vseh zadevah, tičoèih se glasbene umetnosti kot take. Tako je postal veliki Beethoven.

III. Beethovnova narodnost in slovanstvo.

Med vtisi in naziranjí, ki so prevevali Beethovnovno dušo, ko je dozorevala, se je trdno zasidral Herderjev n a u k o splošnem č l o v e k o l j u b j u. Morebiti mu ta ni bil popolnoma jasen, a v bistvu je živel v njem aktivno in pasivno. A kar je ostalo u m s t v e n o morebiti nejasno, to je izpopolnila č u v s t v e n o probujajoča se romantika in njena uvodna epizoda »Hainbunda« poetiškím potóm. Beethoven je bil že od mladih nog Schillerjeve smeri; kar je poslednji izrekel v svoji pesmi »An die Freude«, za tem je stremil naš mojster ob Herderjevi filozofiji že davno: za splošnim bratoljubjem. Schiller sam je bil zapisal v pesmi »Radostí« sprva: »Bettler werden Fürstenbrüder«, česar pa cenzura ni pustila in izsilila popravek v »Alle Menschen werden Brüder« — vsi ljudje naj bodo bratje — brez razlike stanu in narodnosti! Ostreje še kakor Schiller, je označil njegov nekoliko mlajši sodobnik, August Wilhelm von Schlegel, krščanskokulturno in socialno sličnost ter narodnostno strpnost prejšnjih dob, kakor si jo je predstavljala romantika in stremila za njo:

»Ein Ritterschuf Kämpfer zu Genossen,
Für einen Glauben wollen alle streiten,
Die Herzen waren einer Lieb' erschlossen;
Da war auch eine Poesie erklingen,
In einem Sinn, nur in verschied'nen Zungen.«

Iz te mentalitete je vzknilo razmerje do ljudi, tudi ako so bili ti različnih narodnosti. Šovinizma takrat nemški kozmopolitizem ni poznal. In Beethoven je bil kot Nемеc svoje dobe kozmopolit. Zato imajo v njegovem življenju tudi osebnosti slovanskega živilja važne in celo odločujoče vloge. Posebno Čehi, ki so zavzemali zaupna mesta pri Beethovnu in so bili v veliki meri celo odločujoči za njegov razvoj in posredno za to, kar je dosegel.

Prvi veljak, ki ga je vzel v zaščito, je češki knez Karel Lichnovský; pri njem je Beethoven imel od l. 1793. do 1796. prosto stanovanje, in pozneje, od l. 1800. naprej, tudi še dohodek (rento) 600 gl. na leto brez vsake obveznosti. Razen tega mu je podaril italijanska godala za popoln kvartet. — Lichnovskemu se je pridružil češki knez Ferdinand Lobkovic. V njegovih salonih so se vršile prve skušnje novozloženih Beethovnovih umotvorov. — Okoli leta 1808. je mojster prišel v stik s češkim knezom Ferdinandom Kinským (Kinský) in z nemškim nadvojvodo Rudolfom, najmlajšim sinom cesarja Leopolda II. Cesarski princ je postal Beethovnov učenec in je imel v njegovem življenju važno vlogo.

Leta 1809. so se združili Kinský, Lobkovic in Rudolf ter sklenili z Beethovnom pogodbo, zagotovivši mu letno subvencijo 4000 gl. proti temu, da ostane na Dunaju in služi svoji umetnosti s skladanjem. Kinský je podpisal po 1800 gl., Rudolf po 1500 gl. in Lobkovic po 700 gl. na leto. Poleg tega je prejemal še Lichnovskýjevo rento po 600 gl., tako, da je bil njegov položaj — vsaj do državne krize — vprav sijajen po iniciativi in pretežno po radodarnosti čeških aristokratov in njihove navdušenosti za glasbeno umetnost.

Mimogredé naj omenim, da je tudi nadvojvoda Rudolf znal češki; bil je od l. 1819. do 1831. nadškof olomuški in kardinal. Beethoven mu je dajal tudi češke motive za muzikalno obdevanje; tako n. pr. poznamo variacije, ki jih je Rudolf zložil na ljudsko pesem: »To jsou koně, vrané koně« za rog in klavir. Iz tega se ne sme sklepati na kako navdušenost za slovanstvo, pač pa na dejstvo, da ni čutil niti Beethoven niti njegov učenec Rudolf nasprotstva ali mržnje do kulturnih dobrin slovanstva.

Z bogato letno dotacijo omenjenih aristokratov je bil Beethovnu omogočen brezskrben razvoj in popolna neodvisnost od vnanih uplivov; kar spoštujemo v Beethovnu,

to so omogočili češki aristokratje — vkolikor ne gre za prirojeno nadarjenost.

Poleg te glavne opore je imel naš skladatelj tudi stika z drugimi aristokrati, ki so ga ščitili in pospeševali njegova dela tudi s tem, da so naročali nove skladbe in jih plemenito nagrajali. Tu je navajati ruski grof (pozneje knez) Andrej Kirilovič Razumovskij, ki mu je Beethoven posvetil tri kvartete srednje skupine (Op. 59, št. 1, 2, 3). — Dalje poljski knez Anton Henrik Radziwiłł: Beethoven mu je posvetil uverturo v c-duru (Op. 115) in škotske pesmi (Op. 108). — Tudi ruski knez Nikolaj Borisovič Golocin; njemu je posvečena uvertura »Die Weihe des Hauses« (c-dur, Op. 124) ter kvarteta es-dur (Op. 127) in b-dur (Op. 130). — Po ruskih diplomatih je prišel v dotiko tudi z ruskim dvorom; car Aleksander I. se je naročil na veliko mašo (d-dur, Op. 123); carici Elizabeti Aleksejevni je posvetil za klavir dvoročno prirejeno VII. simfonijo (a-dur, Op. 92, ki pa nosi na klavirskem izvlečku označbo: Op. 98).

Tudi med madjarskimi, a večinoma po Hrvatskem naseljenimi aristokrati je imel prokrovitelje, kakor so grof Erdödy, knez Esterházy (ki je naročil l. 1807. mašo v c-duru, Op. 86) in grofinja Babela Keglevich, pozneje poročena kneginja Odescalchi. — Ti magnati imajo posebno važnost za negovanje Beethovnovih kompozicij v Jugoslaviji. Iskreno prijateljstvo je vezalo na pol hromo, a duhovito grofinjo Marijo Erdödy, dobro pianistinja, z Beethovnom.

V mojstrovih družbi nahajamo tudi dokaj zastopnikov inteligentnih in glasbeno-strokovnih krogov iz češkega naroda. — Naj jih navedem kar moč na kratko. Gogospodična Bondra (Vondra), ki je pela v akademiji na dvoru v kantati »Der glorreiche Augenblick« dne 29. sept. 1814 pred tujimi monarhi altovsko partijo (sopransko je imela slovita Ana Milder). Pevka je bila tudi sicer v stiku z mojstrom. Pogosto omenja Beethoven Karla Černýja, od čeških staršev na Dunaju rojenega pianista in glasbenega pedagoga (35 ohranjenih Beethovnovih pisem velja njemu); prirejal in popravljaj je klavirske izvlečke mojstrovih kompozicij. Trajno je občeval z Janom Em. Doležalnikom, jako nadarjenim glasbenikom — do poslednjega dihljaja. — Gospodarske prilike

so izsilile zvezo s trgovcem Hamáčem v Pragi. — Z advokatom dr. Janom Kanko v Pragi je bil več let v trajnem stiku in prijaznih odnošajih, ker mu je ta nakazoval Kinkyjev delež letne rente. — Koncerti dunajske družbe glasbenih prijateljev so mu privedli v hišo spretnega dirigenta Vincenca Hauškó, ki je imel z mojstrom dokaj posla. — Ko je pripravljala Beethoven akademijo l. 1808., je odklonila gospa Ana Milder-Hauptmann sodelovanje, ker se je bil Beethoven sprl z njenim soprogom. Skladatelj je rešila iz velike zadrege znanka gospodična Josefina Killitschky (morda Chylický; »die schöne Böhmin mit der schönen Stimme«, pravi naš mojster) ter je pela arijo: »Ah perfido«. — Bratranca Leopold in Antonin Koželuč sta pa hodila velikemu mojstru vprek — ker sta preskrbovala založnike s kompozicijami za nižje honorarje. Beethoven je označil Leopolda, ces. komornega kapelnika, v svoji nevolji z nadevkom »miserabilis«. — Na Beethovnovi podobi tvori namreč, posebno v zadnji dobi njegovega življenja, nebrzdana pohlepnost po denarju temno pego. — V krogu njegovih znancev nahajamo še Františka Lausko, klavirskega virtuoza, a poleg njega tudi Ignacija Moschella, pianista in pedagoga. — Rad je videl pri sebi mladega Čeha, protestantskega bogoslovca G. H. Myliča, jako izvežbanega gitarista. — Da so polagali izdelovalci glasbenih instrumentov važnost na Beethovnovu — ugodno — sodbo, je umevno. Tako vidimo tudi v tej vrsti Čeha Jakeša, izdelovalca klavirjev, in Z. Poháka, tvorničarja glasbil. Dolgoletno prijateljstvo je družilo — še iz mladostnih let v Bonnu — tudi Antonina Rejcho, slavnega skladatelja in profesorja na pariškem konservatoriju, z Beethovnom. Poleg njega imata precejšnjo vlogo glasbenik Řecháček in virtuos na flavto Jan Sedláček. Zelo nadarjeni pesnik in pisatelj Jan Krizostom Spořil je storil Beethovnu marsikatero uslugo, osobito pa s preosnovno besedila »Die Ruinen von Athen« (Kotzebue). — Omeniti je posebej grofa Ferdinanda Waldsteina, Čeha z Duchova, ki je podpiral Beethovna s priporočili in s tem, da ga je uvajal v aristokratske kroge. — Svoje kopiste si je Beethoven jemal iz čeških vrst; posebno ozirno pa ni postopal z njimi. Zaradi koččka kruha so večinoma prenašali mojstrove muke. A Ferdinand Volánek se je velikemu, razvajenemu komponistu postavil po robu in

mu poslal partituro nazaj, češ, to ni mogoče izvršiti v tako kratki dobi in tudi on ima svojo čast, ki je ne pustí žaliti. Beethoven ga imenuje »ein Stockböhm«. Ostali Čehi so bili večinoma posredovalci v gospodarskih zadevah, kakor grof K o l o w r a t, Moravec Anton S c h i n d l e r, jurist, violinist in Beethovnov prvi životopisec, ter Nikolaj Z m e s k a l z D o m a n o v c a, mojstrov prijatelj od prvih dni njegovega bivanja na Dunaju. V Beethovnovih pismih se omenjata poslednja dva moža tolikokrat, kakor nobena druga osebnost iz komponistovega kroga: Schindler 59 krat, Zmeskal 145 krat, pri tem je pa upoštevati, da je bil Schindler več let vsak dan pri Beethovnu in se je mogel pomeniti ž njim osebno. — Václav K r u m p h o l z je bil Beethovnu pri srcu kot izvrsten glasbenik. Ko ga je zadela dné 2. maja l. 1817. kap, je to pretreslo Beethovna tako, da je zložil še isti dan žalobni tercet za moške glasove: »Rasch tritt Tod den Menschen an« — besedilo iz Schillerjevega Wilh. Tella.

Tudi zastopnike slovenskega življa nahajamo v Beethovnovem obližju. Taki so nastopni: grof Ivan Filip C o b e n z l, rojen Ljubljčan. Imel je važno posvetovalno vlogo, posredno po svojem zdravniku (dr. Dornerju), osobito l. 1809., ko je bil Beethoven poklican v Kassel. — Dvorni agent J. K. D e m š a r (Dembšcher) mu je oskrboval pravne zadeve pri oblasteh. — Pomembno vlogo je imel grof Vaclav Robert G a l l e n b e r g, plemič kranjske rodovine, a slučajno rojen na Dunaju. Njemu je podala grofinja Giulietta Guicciardi, Beethovnova »nesmrtna ljubljénka«, roko. — (Beethoven je bil sicer vedno zaljubljen, a n i k d a r z a r o č e n; z a s n u b i l j e e d i n o Terezino pl. Malfatti — a deklica je snubača ozirno odklonila. Bila je njegova učenka.)

V bližjih stikih je bil s Slovencem M. G o s t i š o, odvetnikom na Dunaju; pri tem je stanoval (Teinfaltstraße, v III. nadstropju) razmerno dolgo. — Neprijeten posel je imel dvorni koncipist Jakob H o č e v a r (Beethoven je potvarjal to ime v »Huschowa«), ker je bil zastopnik mojstrove svakinje in varuh njegovega izprijenega nečaka Karla. — Glasbena umetnost je združila našega rojaka Jurija M i c h e v c a z velikimi klasikom v trajno prijateljstvo. — Istotako je bil v stiku z Marijo K o š a k o v o, rojeno v Gradcu in pozneje poročeno Pachler; bila je izvrstna pianistinja. — Končno je imel pri

Beethovnu poseben vpliv violinist Ignacij Župančič (Schuppanzigh), sin slovenskega profesorja na Dunaju. Bil je slovit igralec. Beethoven ga v šali naziva »Falstafferl«¹ zaradi njegove telesne obilnosti.

Jasno je torej, da je imel Beethoven okoli sebe precej pestro družbo, to pa v narodnem in strokovnem oziru. Nesrečna vzgoja je zakrivila usodno neizravnanoost v mojstrovem občevanju. Svoje najzvestejše pristaše je ponovno osumil nekorektnosti in jih pital z žaljivkami. Posle je hitro menjaval, ker mu niso mogli izpolniti njegovih želja; tudi s hišnimi gospodarji so bile vedno neprilike, tako, da je imel tuptatam istodobno po dve stanovanji. Na eni strani je potratno razmetaval svoje vedno dobre, če ne sijajne dohodke, dočim mu založniki niso mogli nuditi dovolj visokih honorarjev. — Kajti osnovna poteza je bila pri njem vendar materielno veselje: ako je zadel ob zapreke, se je raztogotil in bridko tožil — v besedi, pismu in tonih. Pred nami se dviga velik duh, plavajoč v kozmopolitizmu in humaniteti svoje dobe, ki ga pa na drugi strani prepaja upornost zoper veljavni red; tu dobrotvornost, tam pohlep po denarju; zdaj pod diktatom razbrzdane veselosti, zdaj spet pod vplivom neutešene boli; danes kliče Boga na pomoč, jutri usodo na dvoboj; ta trenutek se klanja aristokraciji, naslednji moment jo prezira; kedar si ne vé pomagati, moleduje svoje prijatelje za podporo, kjer si je pa svest svoje stvari, jih oholo prezira: skratka, mozaik protislovij, realen človek, ob čigar postavi sta razpodeljena svet in senca, mož, ki nam kaže toliko komponent svojih duševnih energij, kolikor sil; ujedinjena rezultanta se pa razodeva enotno samo v njegovih umotvorih.

IV. Kompozicije.

Število Beethovnovih del je razmeroma majhno; ker se je mojster težko odločal za definitivno obliko, mu je šlo skladanje počasi od rok.

Zložil je nastopno označena dela (v pregledu). Pri tem ne upoštevamo 24 kompozicij iz mladostnih let.

A. Za orkester.

I. Devet simfonij (ali morebiti deset, ako se izkaže, da je v l. 1910. v Jeni najdena res njegova). (Op. 21, 36, 55, 60, 67, 68, 92, 93 in 125.) Vsaka je posvečena kakemu aristokratu — samo osma je brez dedikacije. — Zložil jih je med leti 1800—1824. — Za jenajsko

simfonijo moramo domnevati dobo pred 1796 — ako je Beethovnova. Za eno nadaljnjo (enajsto) imamo beležke in motive.

II. Enajst uvertur. Te so zamišljene v zvezi z dramatičnimi deli, a so se izvajale že od nekdanj kot samostojne skladbe,

1. Za balet »Prometheus«.
2. „ Collinovo dramo »Coriolan«.
3. „ Goethejevo žaloigro »Egmont«.
- 4.—6. „ opero »Leonora« (št. 1, 2, 3).
7. „ prekrščeno Leonoro (= Fidelio).
8. „ Kotzbuejevo svečanostno igro »Ruinen von Athen«.
9. „ dramo »König Stephan«.
10. „ »Zur Namensfeier« (cesarja Franca I).
11. „ »Weihe des Hauses«. — Poleg teh uvertur sodi semkaj tudi:

III. (12.) »Bojna simfonija« (Wellingtonova zmaga pri Vittoriji), nemilo programatična skladba.

IV. (13.) Dve koračnici.

14. 12 menuetov.
15. 12 nemških plesov.
16. 12 kontreplesov.
17. 11 plesov (valčkov, Ländlerjev itd.).

B. Za komorno rabo.

I. Štiri trio za godala (Op. 3 in Op. 9, ta s tremi številkami).

II. Septet, Op. 20 (vl., vla., rog, klarinet, fagot, vlc., kontrab.).

III. 16 kvartetov za godala;

- 1.—6. Op. 18, št. 1—6.
- 7.—9. „ 59, št. 1—3.
10. „ 74.
11. „ 95.
12. „ 127.
13. „ 130.
14. „ 131.
15. „ 132.
16. „ 135.

IV. Velika fuga za kvartet za godala. Op. 133.

V. Dva kvinteta za godala: 1. Op. 4. — 2. Op. 29.

C. Cerkvena glasba.

I. Dve maši: 1. c-dur. — 2. d-dur.

II. Oratorij: Christus am Ölberg.

Č. Za gledališki oder.

I. Opera Fidelio.

II. 1. Glasba za balet: »Prometheus«.

2. Glasba za žaloigro »Egmont« (Goethe).
3. Glasba za svečanostno igro »Ruinen von Athen« (Kotzebue).
4. Glasba za svečanostno igro »König Stephan«.
5. Glasba za Weihe des Hauses (= Ruinen v. Athen, preoblikovana).

D. Za petje izven odra.

- I. 2 Kantati:
 1. Meeresstille u. glückliche Fahrt (Goethe).
 2. Der glorreiche Augenblick (Al. Weißenbach).
- II. Tri velikopoteznejše zasnovane pesmi:
 1. Bundeslied (Goethe).
 2. Opferlied (Matthison).
 3. Elegischer Gesang.
- III. Devetnajst večglasnih kanonov.
- IV. Dve ariji:
 1. In questa tomba oscura (Carpani). Sopr. + ork.
 2. Ah! perfido. Sopr. + ork.
- V. Tercet: »Tremate empi«. Sopr., ten., bas + ork.
- VI. Pesmi:
 1. Adelaide (Matthison).
 2. Tercet a cap. za moške glasove: Rasch tritt der Tod (Schiller).
 3. Duet s klav.
 4. Enoglasne pesmi s klavirjem (66 točk).
 5. Sedem zvezkov angleških, škotskih in walisških pesmi za en glas in klavir.

E. Za klavir (solo ali s spremljevanjem drugih glasbil).

- I. 32 sonat. (Op. 3 [= 3 štev.], 7, 10 [1—3], 13, 14 [1—2], 22, 26, 27 [1—2], 28, 31 [1—3], 49 [1—2], 53, 54, 57, 78, 79, 81 a, 90, 101, 106, 109, 110, 111).
- II. Pet koncertov z orkestrom.
- III. Fantazija z orkestrom in zborom.
- IV. Koncert (klav., vl., vlc. in orkester).
- V. Kvintet (klav. in pihala).
- VI. Osem trio (klav. solo).
- VII. Za plesno rabo:
 1. Sedem menuetov.
 2. Trinajst ländlerjev.
 3. Ena polonêza.
- VIII. 1. Deset sonat (klav. in vl.).
 2. Pet sonat (klav. in vlc.).
 3. Ena sonata (klav. in rog).
- IX. Štiriročne kompozicije:
 1. Ena sonata.
 2. Dva zvezka variacij.
- X. Dvoročno: 23 variacijskih zbirk (258 točk).
- XI. Tri zvezke bagatel in 56 manjših komadov.

Dokaj skladateljjev poznamo, ki so zložili v svojem življenju več, nego Beethoven. Ta je skladal 45 let, ako upoštevamo, da je objavil svoje prve variacije kmalu, ko je dovršil 10. leto. A le izjemno bomo dobili v zgodovini glasbe moža, ki bi bil zložil 99 odstotkov dovršenih kompozicij, kakor Beethoven.

Med Slovenci — in deloma tudi med Hrvati — je bil Beethoven mož, ki so mu posvečali že zgodaj svojo pozornost. V Ljubljani je bil Beethoven od l. 1862. do danes 325 krat na programu glasbenih združenj: Filharmonične družbe in Glasbene Matice, pa tudi p o s a m e z n i h javnih prireditev, kakor je n. pr. izvajanje maše (v C) v frančiškanski cerkvi in podobnih. To je torej v zadnjih 65 letih povprek po **petkrat** na leto. Opozoriti pa moram na dejstvo, da p o g r e š a m o točnih poročil od one dobe, ko se je začelo v Filharmonični družbi živahnejše gibanje, to je od l. 1794., pa do tedaj, odkar imamo redna letna poročila, torej do l. 1862. V tej 67 letni dobi je bil Beethoven nedvomno pogosto na vrsti. — A tudi privatni krogi so negovali Beethovnovno glasbo; prav ti so zanesli smisel zanjo v javnost, češ, da bodi ta vrsta glasbe pristopna tudi takim krogom, ki nimajo prilike slišati ali celó izvajati jo na svojem domu, kakor je to bilo usojeno dr. med. Bern. K o g l n u in Karlu M o o s u (ta je bil dimnikar in izvežban violoncelist), pa tudi mnogim drugim premožnejšim rodbinam.

Manj goreči so bili v tem pogledu Hrvatje — vsaj v zagrebški javnosti, odkoder imamo še največ podatkov, dasi so tudi ti deloma netočni in mogoče tudi nepopolni. V Zagrebu je veliki klasik prišel v zadnjih sto letih (1827—1927) na programe javnih prireditev **207** krat, torej povprek po **dvakrat** na leto. — Vendar se mi zdi, da so negovali njegovo muzo v privatnih krogih izdatneje, nego pri nas. Omenjam samo najodličnejše aristokrate, ki so imeli na hrvaški zemlji svoja posestva in so gojili ondi moderno glasbo svoje dobe, kakor so: Erdödy, Esterházy, Keglević, Pejačević, Prandau in dr. Kako globoko je šlo zanimanje za Beethovnovne glasbotvore, kaže slučaj, da so našli v ostalini frančiškana o. Fortunata Pintarića (1798—1867) mnogo Beethovnovnih del. Pintarić je bil gvardijan v Virovitici. Opozarjam tudi na veliki pomen V a r a ž d i n a v 18. in še v prvi

četrtini 19. stoletja; to mesto je slovelo kot »mali Dunaj«, osebno glede razkošnega in glasbenega življenja.

Stoletna doba, ki leži med Beethovnom in med nami, je preosnovala nazore, tehniko, izrazna sredstva in tudi apercepcijsko silo občinstva na poprišču glasbe. Za velikim Porencem je prišlo in odšlo mnogo glasbenih individualitet, ki imajo tudi pravico zahtevati, da jih poslušamo, da vzprejemamo njihove občutke. Umevno je torej, da Beethoven ne more imeti kakšne monopolske preponderance. Saj je ni imel niti za svojih živih dni; Haydn in Mozart sta mu bila ob strani kot enakopravna glasbenika, a ko se je l. 1822. pojavil na Dunaju Rossini, so tam začasno pozabili, da imajo med seboj resnega in globokoga Beethovna. Njegova globočina, strnjena z nečuvnim bogastvom jedrnatih domislekov, združena z nedosežno umetnostjo spajanja, razprejanja in čuvstveno-logičnega oblikovanja, zvezana z doslednostjo v gradnji, polna novih kombinacij v harmoniji, prežeta intuitivnega postopanja v kontrapunktiranju — vse to stavi Beethovnovne umotvore visoko nad skladbe njegovih sodobnikov in — tudi potomcev. Mojster je imel v glasbi sebe v oblasti; znal je združiti bogastvo muzikalnih idej z ostro zarisano (dasi vedno za prostostjo stremečo) mejo oblike v toliki meri, da mu ni bil še nihče kos. Pretekeli so sodobniki in potomci nekaterih generacij. Kdo se more ponašati z deli, kakršna so n. pr. missa solemnis (d-dur) in IX. simfonija? Vsak kapelnik smatra za posebno čast, ako jih more dirigirati. To je pa mogoče samo ob posebno svečanih prilikah; kajti to so umotvori, ki stojijo nad časovnimi pojavi. Kar je pa vzvišeno nad časovnost, je nesmrtno. Ta znak bodo obdržali Beethovnovi umotvori tudi tedaj, ako bi se vsi kapelniki zarotili, da jih ne izvajajo več — saj so vzvišeni nad časovnost. — Orjaško delo, ki je Beethoven izvršil za napredovanje glasbene umetnosti s tem, da je zanesel v glasbeno snovanje nova načela in s temi ustvaril predpogoje današnji prostosti v skladanju, zahteva od vseh kulturnih naslednikov spoštovanje in hvaležen spomin. Da veliki mojster ni podrl z odločno roko doktrinarnih zaprek, bi naša glasba ne imela teh možnosti udejstvovanja in bi ne bila na tej visoki stopnji. Beethoven deluje torej posredno še vedno med nami in zasluži, da mu hranimo kot glasbeniku hvaležnost in časten spomin.

PREGLEDI.

NARODNE MANJŠINE V NEMČIJI.

Jan Skala - Lužičan.

Narodne manjšine v Nemčiji nikakor niso pojav nove dobe, kakor so nemške narodne manjšine v tujih državah, potem ko se je po svetovni vojni Evropa preuredila. Poljaki, Lužiški Srbi, Danci, dalje tudi Frizi in Litvanci so bili vsi v stari državi, četudi v drugem obsegu in pod drugimi prilikami, manjšine, kakršne je imela s podobnim značajem v Evropi samo avstro-ogrška monarhija. Že od nekdanje je torej v avstro-ogrski monarhiji in v Nemčiji latentno obstajalo manjšinsko vprašanje. Da pa v drugih državah kot n. pr. v Franciji, Angliji, Belgiji obstoj manjšin ni privedel do manjšinskega vprašanja, je vzrok različno pojmovanje bistva države in pa različna miselnost posameznih manjšin tako glede njihovih lastnih zadev kakor tudi glede zadev njihove države.

Preden spregovorimo o posameznih narodnih manjšinah v Nemčiji, je treba pripomniti nekaj splošnega. Predvsem se nam takoj vsiljuje vprašanje, kako naj definiramo pojem narodne manjšine, ali z drugimi besedami, po čem se karakterizira narodna manjšina kot taka. To ni specialno vprašanje manjšin v Nemčiji, ampak je načelne važnosti in se tiče problema evropskih narodnih manjšin v obče. Splošno veljavne definicije, ki bi bila več ko zgolj znanstven pripomoček, sedaj še ni. Radi tega nam manjka tudi enotnega teoretičnega razpravljanja o manjšinskem vprašanju in nadaljnja posledica tega je vseobča negotovost glede praktične manjšinske politike. Ne more biti moja naloga, da bi v kratkem sestavku poskusil podati tako definicijo. Tak poskus bi sprožil za seboj celo vrsto državnih, mednarodnih, historičnih in jezikovnih ter celo notranje- in zunanjepolitičnih vprašanj, o katerih bi posameznik težko razpravljajal na splošno.

Ker je postal manjšinski problem izredno hitro eden izmed najaktualnejših problemov evropske politike, se žalibog sedaj skuša namesto teoretičnega spoznavnega razpravljanja za to

¹ G. pisatelj nam je poslal svojo zanimivo razpravo v nemščini; poslovenil jo je g. cand. iur. Frido Pogačnik.

vprašanje najti trenutna rešitev s praktično politiko. Ti poskusi se nujno raztezajo na opredelitev bistva določene narodne manjšine.

Kot najvažnejši kriteriji se navajajo:

1. narodno pokolenje,
2. narodni jezik in
3. narodno mišljenje ali hotenje posameznika.

Ali morajo biti vsi ti znaki skupaj, ali morda zadoščata samo dva znaka, na primer samo narodno pokolenje in jezik ali samo narodna zavest in jezik, o tem ne razpravljam. Zdi se mi pa, da ima narodna zavest, torej subjektivna volja, manjši pomen, ker je izpostavljena številnim vplivom, ki so pri objektivnih znakih pokolenja in jezika nemogoči. Na drugi strani pa je treba upoštevati tudi pravico osebne svobode. Vidi se torej, da je izredno težavno najti formulo, ki bi bila neoporečna v manjšinsko-političnem in nraavnem oziru.

Ženevski kongres narodnih manjšin je podal neko drugo, prav tako iz praktične potrebe izvirajočo definicijo narodne manjšine, in sicer, da spadajo k narodnim manjšinam Evrope one organizirane narodne skupine, ki se smatrajo kot manjšine in se kot take organizirajo v državah, v katerih prebivajo. Ta določitev pojma je n. pr. omogočila udeležbo judovskih manjšin, ki bi jih pri kaki drugi definiciji komaj smatrali za narodno manjšino — vsekakor pa jih smatramo kot religiozno ali konfesionalno manjšino, katere se pa v pošteev prihajajoče vprašanje ne dotika.

Končno je treba omeniti še definicijo mirovnihi pogodb, definicijo v manjšinskih zaščitnih določilih, ki so naložena nekaterim državam, ter naposled definicijo društva narodov. Te definicije izhajajo z državnegea, a ne z narodnostnegea pojma, vsled tegea nam zdaleka ne podajajo tegea, kar zahtevajo dejanske razmere.

Ako bi se naj pripadnost posameznika h kaki narodni manjšini določila po najprej omenjeni, brez dvoma prav problematični metodi, bi imela Nemčija veliko število, seveda zelo malih manjšin. Nanje se ne oziramo, ker se jih vprašanje prav za prav ne tiče in ker bi atomiziranje nujno vedlo do nezmišelnih in nemogočih posledic.

Po besedilu mirovnihi pogodb je v Nemčiji dvoje narodnih manjšin, poljska in danska. Obe imata svojo matično državo,

obe sta nastali bistveno po plebiscitu in obe sta tudi obdržali manjšinski značaj, ki sta ga že od nekdanj imeli. K manjšinam, ki imajo svojo matično državo, spadajo tudi Litvanci, ki so po ločitvi ozemlja ob Memlu ostali v mejah Nemčije. Dve manjšini, Lužiški Srbi, napačno Vendi imenovani, in Frizi nista manjšini v navadnem smislu besede, marveč to so ostanki dveh nekdanj velikih narodov odnosno narodnih plemen: Frizi kot ostanki Germanov, Lužiški Srbi kot ostanki Slovanov. Vse tu imenovane manjšine Poljaki, Danci, Litvanci, Frizi in Lužiški Srbi so združene v zvezi narodnih manjšin Nemčije. Vendar je vsaka zase organizirana po manjšinsko političnih vidikih, vsled česar se prištevajo po načelih ženevskega manjšinskega zborovanja k organiziranim narodnim manjšinam, tako kakor Madžari, Nemci, Slovenci itd. v drugih državah.

Številčno in tudi organizatorno najmočnejša manjšina je poljska. Po odbitku optantov in repatriirancev je približno dva milijona duš. Zaključeno so naseljeni v Zgornji Šleziji in Vzhodni Pruski. Vendar se narodna diaspora razteza po vsej Nemčiji in je precej gosta v Porenju, na Vestfalskem in v Berlinu. Njihova organizacija je zveza Poljakov v Nemčiji; ta se deli v pet podzvez. V tej zvezi so organizirani Poljaki po manjšinsko političnih načelih, to je zvezni člani so nemški državljani poljske narodnosti. Poleg tega obstoja še poljska šolska družba, torej organizacija s kulturnimi cilji, in poljska ljudska stranka kot politična stranka z dvema poslancema v pruskem deželnem zboru. Socialna struktura je precej preprosta. Največji del poljske manjšine je industrijsko delavstvo. V krajih, kjer biva stalno, to je v Vzhodni Šleziji in Pruski se pridruži še druga socialna plast, kmetski stan, z neznatnimi izjemami vseskozi kmetski s r e d n j i stan; obrtniški srednji stan pa je seveda zopet raztresen po vsej državi. Tej socialni strukturi odgovarjajo tudi gospodarske organizacije, strokovna zveza poljskih rudarjev in plavžarskih delavcev ter poljedelske zadruga. Obrtniški srednji stan, rokodelci itd. nimajo enotne in samostojne gospodarske organizacije, baš zaradi tega, ker so raztreseni po vsem državnem ozemlju in ker prehajajo v nemške kroge, ki odgovarjajo njihovemu poklicu. V ostalem so Poljaki v Nemčiji tudi kot manjšina zadosti znani, tako da ni treba tukaj omenjati posameznosti o njihovem bistvu, o političnem stališču in kulturni posebnosti. Omenim naj posebej samo del

poljske manjšine. To so mazuriški Poljaki, kratko Mazuri nazvani. Skoraj vsi nemški politiki oporekajo, da bi bili Mazuri Poljaki. Kot najvažnejši dokaz za to navajajo poleg njihove domnevne ali dejanske nemške miselnosti tudi njihovo glasovanje pri plebiscitu v Vzhodni Pruski. Toda ne eno ne drugo nima dokazne moči, kar se tiče ugotovitve njihove ljudske, torej narodne identitete. Kako je torej s tem? Brez dvoma so Mazuri po svojem rodu Slovani. Jezik imajo poljski in se razlikujejo mnogo manj od poljskega literarnega in kulturnega jezika, kot se razlikuje n. pr. meklenburški Plattdeutsch Fritza Reuterja ali nemško alpsko narečje od nemškega občevalnega jezika sploh ali celo od kulturnega jezika posebej. Religiozne knjige, ki jih uporablja mazursko prebivalstvo v cerkvi, kot n. pr. pesmarice, molitveniki, kancionali itd., so spisane v poljskem jeziku in jih Mazuri razumejo ravno tako kot ostalo poljsko literaturo. Tudi izid plebiscitnega glasovanja ni nikak objektivno poraben dokaz. Saj se z glasovanjem ni niti zahtevala niti podala izjava o narodni pripadnosti. V plebiscitnih ozemljih oddani glasovi so odločevali samo o tem, h kateri državi naj ljudje pripadejo. Država in narodnost pa nikakor nista identična. Dasi se je večina mazurskih Poljakov izrekla za Nemčijo, so zavzeli s tem kvečjemu stališče s političnega, nikakor pa ne z nacionalnega nemškega vidika. Pri taki odločitvi ob priliki plebiscita poleg tega odločujejo gospodarski, rodbinski, zgodovinski in mnogi čustveni momenti. Zato je tudi jasno, zakaj je več tisoč Nemcev glasovalo n. pr. za Poljsko ali Dansko, ne da bi se bili s tem odrekli svojemu nemštvu. Da se Mazuri ne marajo prištevati k poljski narodnosti, kakor se često trdi, tudi ni pravilno, saj se je k Poljski pripadajoči del mazurskega prebivalstva brez težav spojil s poljskim državnim narodom, kar je še olajšala konfesionalna prostost — Mazuri so namreč pretežno protestanti. V Nemčiji ostali del je pretežno nemško, bolje rečeno prusko usmerjen. Ta nemška usmerjenost nikakor ni posledica izvršenega ali vršечеge se prodiranja v nemški kulturni krog — in samo kot taka bi imela svojo vrednost — nego ta nemška usmerjenost je rezultat politične agitacije. V prvi vrsti so k temu pripomogli državno-cerkveni protestantski pastori, dalje sistematično odvrčanje v šolah od vsega, kar je poljsko usmerjeno, in končno tudi gospodarski pritisk, ki ga izvajajo veleposestva. Kdor pozna

mazurske razmere iz lastne izkušnje, bo moral priznati, da ni pronikla v narod nemška duševna kultura skoraj nič, materialna pa zelo malo. Obstoja neka krilatica, ki jo je skoval, če se ne motim, Skowronek, in ki se glasi: Wo sich aufhört der Kultur, da sich anfängt das Masur. Ta zbadljiva beseda ima resnično, prav resno jedro: Mazuri, ki med seboj govorijo samo poljski, se niso priključili nemškemu kulturnemu krogu kljub prizadevanju cerkve in šole, kljub delavnosti državne centrale »Heimattiensta« in njenih krajevnih organov, kljub uradnemu in zasebnemu propagandnemu delu, ker ne obvladujejo in niti v zadostni meri ne poznajo jezika, ki naj bi jim nemško kulturo posredoval. Stike s poljskim kulturnim krogom, ki bi bil primeren njih narodni samobitnosti, so pa — vseeno ali prostovoljno ali prisiljeno — opustili ali izgubili. Postali so tedaj gospodarsko, politično, socialno in narodno brezkulturna masa, nahajajo se v takem stanju, ki bije v obraz vsakemu pojmovanju človeškega prava in človeškega dostojanstva. Jasno je samo po sebi, da se ne more uporabljati državi zvesto mišljenje Mazurov kot argument proti narodni samobitnosti, v kolikor moremo pri tem sploh govoriti o mišljenju, ki izvira iz prepričanja. Saj velja tudi drugim pripadnikom poljske manjšine in vsem drugim manjšinam v Nemčiji kot najvažnejša državljanska dolžnost — dolžnost jasno izražene lojalnosti napram nemški republiki.

Danska manjšina v Schleswigu je znana iz predvojne dobe od leta 1864. dalje. V povojni dobi pa je dobila drug značaj, ker se je njeno število po plebiscitu leta 1920. zelo skrčilo. Danes jih je približno 28.000, torej skoraj toliko, kolikor šteje nemška manjšina na Danskem.

Številčna moč litvanske manjšine, ki se šele v novejši dobi trdneje organizira, ker noče trpeti niti prostovoljnega niti prisilnega raznarodovanja, znaša 15 do 20.000. O njej velja v splošnem skoraj isto, kar smo omenili o mentaliteti in kulturnih razmerah Mazurov. Spadajo k manjšinam, ki so v vsakem oziru najslabše, tako da je njih zaščita posebno upravičena in potrebna.

Najzanimivejša manjšina Nemčije je friziška, zlasti zaradi delikatnega stališča te čisto germanske manjšine v mejah državno zedinjenega nemštva. Dobro razumem, da ne priznavajo ne samo nemški nacionalisti, ampak tudi zelo raz-

umni nemški sodržavljani Frizov kot manjšino. Da bi jih pa imenovali umetno vzgojeno manjšino, ni prav, ker se je del Frizov samih označil kot manjšina v narodno-kulturnem oziru in se je pod temi vidiki tudi organiziral. Da gre za ostanek enega najstarejših čisto germanskih narodov in za nosilca najstarejše nemške kulture, ni treba posebej dokazovati. Ta trditev ostane še tedaj pravilna, če ugotovimo z obžalovanjem, da so Frizi zgubili najvažnejšo kulturno narodno dobrino, to je jezik, ki vsaj v literarnem izrazu ne živi več. Danes je gotovo, da čuti samo del Frizov to zgubo, vsled česar ne moremo najti nobenega pravega merila za njihovo narodno samobitnost. Kaj takega, kakor je zguba jezika in kulture, se je v zgodovini človeštva ponovno pripetilo. Toda te zgube niso nastale iz tekmovanja duševnih potenc, temveč največkrat vsled tega, ker se je uporabljala sirova fizična sila in so decimirali nosilce starih kulturnih dobrin. Če se torej ostanki takega ljudstva čutijo v okviru naroda, ki jim je po krvi najbolj soroden, za kulturno osamljeno manjšino, bi to dejstvo moralo mogočne in jake sorodnike nagniti k resnemu in treznemu premisleku. Celo oni del Frizov, ki se ne smatra izrečno kot manjšina, zahteva večje upoštevanje kulturne samobitnosti friziškega naroda, kakor to izhaja iz neke pred kratkim obelodanjene izjave severnofriziškega društva za domovino-znanstvo. Frizi, ki nočejo veljati kot manjšina, kakor tudi oni, ki so organizirani z manjšinsko političnega vidika, odklanjajo sploh vsak iredentizem in vse politične aspiracije; oni ne tvorijo zato nobene nevarnosti za enotnost in obstoj države.

Treba je sedaj govoriti samo še o Lužiških Srbih, ki so znani pod imenom Vendi. Seveda to ime ni vzdržljivo iz znanstvenih, jezikovnih in zgodovinskih razlogov in ga odklanjajo tudi nemški učenjaki n. pr. Tetzner. Z južnimi Srbi imajo seveda skupno samo pripadnost k slovansvu; prvi namreč pripadajo k južni slovanski skupini, Lužiški Srbi pa zapadno slovanski. Vseh je približno 200.000. Mogoče se zdi ta številka previsoka. Za primerjanje naj navedem, da je naštela uradna statistika iz leta 1910. skupno približno 116.000 Vendov v saški Gornji Lužici, Pruski Lužici in Spodnji Lužici. Po nekem natančnem privatnem štetju iz leta 1884. je bilo Lužiških Srbov 176.000. Denimo, da jih je med tem šola, predvsem pa tudi napredujoča industrializacija močno germanizirala,

si vendar pri strogo kmetskem narodu, ki je tesno prirasel na grudo in ki ima številne kulturne dobrine, predvsem lasten jezik in literaturo, ne moremo misliti, da se je ves narodov naravni prirastek v narodnem oziru zgubil. In baš v onem letu se je pričelo gibanje za narodno obnovo, ki jo sistematično podpira privatno negovanje kulture. Zaključeno bivajo Lužiški Srbi na Saškem (okrožno glavarstvo Bautzen), dalje večinoma skupaj v pruski Gornji Lužici (okrožje Hoyerswerde in Rothenburg) ter v zaključenih otokih v Spodnji Lužici (okrožje Cottbus in Calau). Po veri jih je 10% katoličanov, ki so samo na Saškem; pretežni del je protestantski. Njih socialna struktura je struktura kmetškega naroda z odgovarjajočimi plastmi. Vendar veleposestev popolnoma manjka, vsi veleagrarci na vendskem ozemlju so nemški plemiči. Negovanje narodne kulture je zelo razvito. Poleg političnega dnevnika in političnega tednika izhaja znanstvena polletna revija »Mačica Serbska« (v 86. letniku), leposlovno četrtletno glasilo »Lužica« (v 40. letniku), mesečno glasilo za otroke, spodnje lužiški tednik političnega značaja, dalje katoliški in protestantski koledar, nekaj verskih mesečnikov ter časopis vendskega dijaštva.

Razen strogo znanstvenega društva »Mačica Serbska« je še približno 85—90 kulturnih podeželskih društev, ki so v društvu »Domovina« centralno organizirana; obstoja dalje konfesionalno in interkonfesionalno društvo učiteljev in protestantska pastorska konferenca. Vse te organizacije obstojajo že 40, 30 ali 20 let, kar dovolj jasno kaže, kako napačno je trditi, da je gibanje Vendov od Čehov inscenirano politično gibanje in manever, odvrniti pozornost od češke manjšinske politike. Od leta 1925. so »Mačica Serbska«, »Serbska ludowa strona« in »Domovina« združene v centralnem zastopstvu Lužičkih Srbov, namreč v »Serbski ludowi radi«.

Tudi Lužiški Srbi niso v običajnem smislu besede manjšina, oni so ostanki nekdanjih tako zvanih polabskih Slovanov. Oni imajo značaj manjšine zato, ker niso niti voljni niti v stanu, da stvorijo lastno državno zvezo. Grem še dalje in trdim, da jim to tudi ni potrebno. Kar pa je potrebno, je to, da se jim morajo izpolniti njihove upravičene zahteve, da se jim namreč neguje in ohranja njihova samobitnost, da jim podaja in omogočava to negovanje in ohranitev država sama, predvsem v šoli. Političnih aspiracij Lužiški Srbi ne poznajo.

Vrasli so se v nemško državo in so danes brezdvomno mnogo mnogo boljši državljani kot marsikak del nemškega naroda samega, ki ne more najti nobenega stvarnega razmerja do nove Nemčije.

Člen 113. državne ustave pravi: Narodnih skupin nemške države, ki govore tuj jezik, ne sme niti zakonodaja, niti uprava ovirati v njihovem prostem narodnem razvoju, posebno ne v rabi njihovega materinega jezika, ne pri pouku in tudi ne pri notranji upravi in pravosodju. Toda to so samo norme, katerim manjka do danes neobhodno potrebnih izvršilnih zakonov, ne glede na komentarje k temu členu ustave, ki skoraj soglasno zanikajo njegovo uporabo na Poljake, Vende, Mazure in Kašube (tako na primer frankfurtski državoslovec Giese). Pruska ustava pozna samo za provincialne deželne zборе izjemo za drugojezične manjšine v členu 73. ustave. Poleg tega velja za ustanovitev poljskih manjšinskih šol odlok od 31. decembra 1918. Del poljske manjšine je zaščiten po pogodbi med Nemčijo in Poljsko, po tako zvani ženevski konvenciji, ki pa velja le v Gornji Šleziji. Za dansko manjšino je izšel 16. februarja 1926 odlok pruske vlade, ki urejuje dansko šolstvo v Nemčiji. Ta odlok pripušča javne kakor tudi privatne šole z državno podporo. Javna manjšinska šola se mora ustanoviti v sporazumu s krajevnimi šolskimi oblastmi, kadar je najmanj 24 šoloobveznih otrok, privatna manjšinska šola se more, če je najmanj 10 šoloobveznih otrok. Naredba ne velja za ves Schleswig, temveč samo za tri okrožja in je tudi osebno omejena. Friziška in litvanska manjšina in v Pruski naseljeni Lužiški Srbi pa sploh nimajo posebnih praktično uporabljivih zaščitnih določil. Na Saškem urejuje prehodni šolski zakon iz leta 1920. jezikovni pouk tako, da se podaja v vendskih oziroma mešanih šolah po tri ure tedenskega pouka v venskem jeziku. Izvršilna določila pa ovirajo, dasi mogoče nehote, smotreno uporabo zakona.

Da bi se iztrebila ta povsem neosnovana in škodljiva razcepljenost pravnih določil, zahteva zveza narodnih manjšin v Nemčiji enotno ureditev tega vprašanja na državno zakonski podlagi. Skoraj gotovo se bo nudila v najkrajšem času priložnost za razmotrivanje te zahteve, saj je demokratska državnozborna frakcija že stavila predlog za ustvaritev okvir-

nega zakona za manjšinsko pravo in je tudi zveza narodnih manjšin sama predložila vladi svoj predlog.

Končno naj bi omenil še to, da smatrajo manjšine v Nemčiji manjšinsko vprašanje kot notranjepolitično in odločno odklanjajo vsak poskus, da bi kot manjšine vplivale na matične države in s tem na zunanjo politiko. Manjšinsko pravo mora ostati notranjepolitična zadeva vsake države. Dalo bi se pa vsekakor govoriti o mednarodni kodifikaciji manjšinske zaščite. Ženevski manjšinski kongres je skušal v tem oziru utreti pot. Upajmo v interesu evropskega miru in pravega sporazuma narodov, da se imperialistične metode na gospodarskem in političnem polju, ki so zahtevale toliko krvi, od nas vseh ne prenesejo na polje kulturne politike. Kjer se je pa to dosedaj godilo, naj se v bodoče opusti. Mi, narodne manjšine v Nemčiji, smo pripravljeni sodelovati pri tem delu z vsemi močmi, ki so nam na razpolago. Čuli nas bodo gotovo tam, kjer se išče mir med vsemi ljudmi, ki so blage volje.

*

Kakor sledi iz povedanega, so manjšine v Nemčiji številčno močno nazadovale; predvsem Poljaki in Danci zaradi novo nastalih meja na severu (Danska), na vzhodu in jugovzhodu (Poljska). Poljaki so imeli pred vojno (do 1918) v nemškem državnem zboru 17 parlamentarnih zastopnikov in 12 v pruskem deželnem zboru, skupno torej 29 poslancev. To dokazuje, da je poljska manjšina imela pred sklenitvijo miru najmanj sedem milijonov ljudi. Danes nima v državnem zboru nobenega zastopnika, v pruskem deželnem zboru samo dva poslance; to sta župnik Klimas in I. Baczewski; zadnji je bil izvoljen na skupni deželnozborski volilni listi tudi kot zastopnik vseh narodnih manjšin v Nemčiji. Danci so imeli pred vojno enega državnozborskega in dva deželnozborska poslance; bilo jih je tedaj približno 130.000; danes jih je samo še 28.000.

Seveda se je z rezultati plebiscitnega glasovanja premaknila tudi podlaga za politično akcijo in zato nikakor ni pravilno, če rečemo, da je bilo samo nemštvo prizadeto po svetovni vojni. Res je, da so nastale močne nemške manjšine v mednarodnem smislu, posebno v novo nastalih državah. Dejansko pa niso bile te nemške narodne manjšine že pred

vojno nič drugega kot manjšine na dotičnem upravnem ozemlju, često tudi na vsem naselitvenem ozemlju. To nam jasno kaže dejstvo, da je Nemeč na vzhodu, jugovzhodu in Češkem samo kolonizator, Nenemeč, predvsem Slovan, pa autohtoni prebivalec.

V novih mednarodnih in državopolitičnih razmerah so se morale manjšine v Nemčiji preorganizirati. Po organizaciji posameznih manjšin z manjšinsko političnega vidika se je ustanovila že zgoraj omenjena zveza narodnih manjšin Nemčije. Zveza je bila ustanovljena januarja meseca leta 1924. v Berlinu in izdaja od leta 1925. dalje manjšinsko politično revijo »Die Kulturwehr«, ki ni samo organ zveze, nego razpravlja tudi splošno o problemu narodnih manjšin v Evropi.

ACTION FRANÇAISE.

Dr. J. Fabijan.

Francosko javnost, posebno katoliško, že od septembra preteklega leta vznemirja vprašanje nacionalistične monarhistične organizacije Action Française (AF) in njenega razmerja do katoliške cerkve. Mnogi katoličani, ki so bili ali so še člani te organizacije, preživljajo težek notranji boj med svojim cerkvenim katoliškim mišljenjem in čuvstvom, ki jim narekuje, naj sledijo navodilom in odlokom cerkvene avtoritete, in pa med vdanostjo in zvestobo do organizacije, ki je po njihovem dosedanem prepričanju edina zastopala in uveljavljala pravi patriotizem in rešilno politiko za njihovo domovino. Načelno je sedaj to vprašanje razmerja AF do katolicizma in zveze katoličanov z njo popolnoma pojasnjeno in zato moremo zasledovati razvoj te zadeve po dokumentih. Da je to vprašanje važno in pomembno tudi splošno in ne samo za Francijo, je deloma očitno že iz dejstva, da je precej po prvem pismu kardinala Andrieuja iz Bordeauxa sv. stolica sama prevzela vodstvo za razčiščenje načelne in praktične strani vprašanja, še bolj pa iz načel, ki jih je zastopala AF, in njih obsodbe po cerkveni avtoriteti. Vrh tega so se po vojni po vseh državah razvile razne nacionalistične organizacije, ki izhajajo iz enega, teoretsko vsem skupnega načela: narod ali država je najvišji cilj in vrhovno merilo za presojanje sredstev, v negativnem oziru pa jih označuje nasprotstvo proti mednarodnim organizacijam ali stremljenjem za dobrinami, ki pozna širše, obsežnejše edinice poleg lastnega naroda ali lastne države. Tudi v tem oziru nam še nedovršena zgodovina konflikta AF s cerkvenimi oblastmi daje mnogo jasnosti o katoliških načelih, apliciranih na razne časovne organizacije, pojave in dogodke.

V tej razpravi ne nameravam na široko razpredati zgodovino organizacije AF niti obširneje poročati o njenem ustroju ali njenih metodah, ampak imam namen, zasledovati cerkvene odloke in se torej omejiti na nauk organizacije in njenih voditeljev, v kolikor se ne sklada s katoliškim naukom, katoliško moralo ter celotnim katoliškim mišljenjem in teženjem. Obenem pa bom očrtal razvoj dogodkov, ki so se vrstili od 27. avg. lanskega leta, ko je nadškof mesta Bordeaux, kardinal Andrieu, javno povzdignil svarilni glas in opozoril francosko mladino na nevarnost, ki je vedno zanjo, dokler je pod vplivom AF.

Action Française in njeni voditelji.

Zanimiv je začetek AF. V letih pred 1900. je veleizdajniška afera Dreyfusova razburjala francoski svet. De Mahy, zastopnik starorepublikanske stranke, je ostro nastopil proti Dreyfusu in stranki, ki ga je branila. Na nekem zborovanju lige »la Patrie française« je izjavil, da se v celem boju ni posluževal nelegalnih sredstev. Tedaj je vstal Henri Vangeois in rekel, da je njemu vseeno ali so sredstva legalna ali nelegalna, kadar gre za rešitev domovine. Večina mu je ploskala. AF je bila ustanovljena.¹ Nacionalistična organizacija je torej že ob svojem rojstvu imela tudi značilno metodično načelo. Upostavitev monarhije ni bilo ustanovno počelo organizacije. Edini monarhist v tej novi družbi je bil Charles Maurras. A ta je s svojo intelektualno in sugestivno silo znal prepričati s časom vse tovariše, da je rešitev Francije možna le, ako se odpravi demokracija in republika in upostavi zopet kraljestvo. Cilj ni bil toliko, ustanoviti rojalistično stranko, ampak upostaviti monarhijo. Upor, umor bi bila po Maurrasovih mislih dobri sredstva, ako sta le uspešni.² Sila in moč vladata usodo vsega. — Framasonstvo je opravljalo posle denunciantov vseh onih, posebno v vojaških krogih, ki niso bili pripadniki vladajoče republikanske stranke ali ki so bili praktični katoličani. Vojnega ministra, generala Andréja, ki je ta sistem vzdrževal, je v skupščini oklofutal poslanec Syveton, zastopnik nacionalistov, a ne član monarhistične AF. Syvetona so našli potem nekega jutra mrtvega v sobi; bil je žrtev zavratnega umora. AF se je zdela po teh dogodkih edino upanje domovine, dasi je bila malo znana. Sklenili so vpeljati politično vzgojo, da si ustvarijo elito. Začeli so izdajati tudi list L'Action Française, ki je izhajal dvakrat na mesec. A monarhistične smeri takoj v začetku ni javno pokazal.

Izmed članov te družbe, ki se je v začetku shajala in debatirala le v kavarni, so bili mnogi brezverci in tudi ostri nasprotniki katolicizma. Vangeois, ustanovitelj, je bil spinozist. Maurras je bil popoln pozitivist, zvest Comtejev učenec. A cilj je bil, doseči monar-

¹ L. Dimier, *Vingt ans d'Action Française et autres souvenirs*. Paris 1926, str. 7. Dimier je bil od začetka pri AF lansko leto pa je izstopil.

² Dimier o. c. 24. 25.

hijo, kakor jo je Francija imela pred revolucijo. Ta država je bila katoliška. Za notranje življenje cerkve, za njenega ustanovitelja, ni imel Maurras zmisla, le za organizacijo reda in za njeno zvezo z monarhijo. Vsi, ki verujejo v Boga, naj bodo katoličani, vsi, ki ne verujejo, naj bodo pozitivisti, med obema družbama more biti zveza v teženju po monarhiji. Kako pa je mislil Maurras o krščanski veri, pričajo besede, ki jih je izrekel L. Dimieru: Treba vam je povedati, da ste s svojo vero v osemnajststo letih čudno pomazali svet. Filozofija te vrste se zrcali v knjigi *Le Chemin de Paradis*³.

Ne morem naprej slikati razvoja in zgodovine AF. Že iz tega orisa pa se more vsaj deloma spoznati njena smer in njene metode. Obenem pa je jasno, da je bil Ch. Maurras skozi vsa leta organizacije njen glavni ideolog in učitelj. Ali moremo misliti, da bi bila osebnost in miselnost voditelja, iz katerega je tako rekoč organizacija rastla, brez vpliva na one, ki bi stali v njegovem krogu, posebno na mladino? Pozitivist, ki je postal rojalist, velik književnik, prvi pisatelj, subtilen in blesteč dialektik, pesnik in izvrsten političen taktik⁴, je moral s svojo besedo in posebno pa s svojo knjigo zamamiti mnoge nezavestno, čeprav so vedeli, da ne smejo slediti njemu v kulturnem in verskem prepričanju.

Maurras je še danes glavni voditelj in učitelj v tej organizaciji. Drugi pa je pisatelj Léon Daudet, ki se prišteva med verne katoličane, ki pa njega romani niso vedno v skladu s katoliško moralo. Ta dva sta tudi izdajatelja glasila organizacije, dnevnika *L'Action Française*. *Organ du nationalisme intégral*⁵.

Med vojno je AF pokazala mnogokrat svoj patriotizem. Po vojni je razvila zopet živahno propagando. Napadala je vsako vlado, ki je težila za pomiritev s premaganimi sosedi. V zadnjem letu je bil n. pr. locarnski pakt povod za silovite napade na Briandovo politiko. [Za Nemce rabijo najrajši psovko »boche«.

Precej veliko katoličanov je bilo včlanjenih v AF. Posebno med dijaštvom je vodila veliko propagando. A med širokimi masami organizacija ni vkoreninjena in razširjena. AF ima svoj institut, svojo šolo, svoje kurze, kjer se vrši sistematski studij politike, kulturnih in socialnih problemov.

Poudarim še en moment iz njene zgodovine. Ko se je modernistično gibanje začelo, se je AF ostro borila proti njemu. Umljivo je to iz njene ideologije. Pravtako je bila tudi sovražnica Sillona in je še sedaj neizprosna proti tako zvanim krščanskim demokratom

³ O. c. 30.

⁴ Tako ga označuje E. Tavernier v knjigi *Cinquante ans de politique. L'oeuvre d'irreligion*. Paris, str. 31.

⁵ Kot »directeurs politiques« sta podpisana Léon Daudet in Charles Maurras, kot glavni urednik pa Maurice Pujos, ki je bil od začetka član organizacije. Pod glavnim naslovom lista sta dve gesli: Kar je nacionalno, je naše (vojvoda orleanski). Kot glavar francoske kraljevske hiše zahtevam vse pravice, prevzamem vse odgovornosti, sprejemem vse dolžnosti (*Le Duc de Guise, dedit* štiridesetih kraljev, ki so v tisoč letih ustvarili Francijo).

radi njihovega republikanskega in pacifističnega teženja. V svojem institutu so vpeljali prav takrat stolico za razlago silaba Pija IX.

Omeniti treba tudi, da je AF ostro napadala protiverske in proticerkvene zakone francoske republike. Maurras sam je veliko lepega pisal o organizaciji katoliške cerkve.

Pa čeprav je bilo mnogo katoličanov v njej in so tudi možje iz cerkvenih krogov vsaj simpatizirali z njo, vendar tudi ni manjkalo od katoliške strani skrbnih svaril pred organizacijo, ki je v svojem ustroju taka in ki jo vodi neverni voditelj. Do lanskega leta pa se je mirno razvijala, njen vpliv je segel tudi čez mejo Francije v Belgijo. A tam se je l. 1925. začel radi nje prvi spor, ki je potem bil vsaj zunanji povod obsodbe. Zato par besedi o »belgijski anketi«.

Belgijska anketa.⁶

Obsodba AF je odmevala tudi med belgijskimi katoličani. Nič čudnega! Saj se je vprav v Belgiji sprožilo to vprašanje, ali vsaj tako zvana »belgijska anketa« je opozorila na novo na to zadevo. Cahiers de la Jeunesse catholique je mladinska (dijaška) revija v Louvainu. Urednik je duhovni voditelj belgijske katoliške mladine L. Picard. Ta list je l. 1925. razpisal anketo o vprašanju: Katere pisatelje zadnjih petindvajset let smatrate za svoje učitelje?⁷ Mladina je odgovarjala. Odgovorov je došlo 460. Med temi odgovori jih je bilo 164, relativna večina, ki so vsi proglasili za učitelja Charlesa Maurrasa, načelnika šole AF. Poizvedovalce je to presenetilo. Zaključili so anketo z opredelitvijo svojega mišljenja o Maurrasu. Oboževani pisatelj je v verskem oziru agnostik. To njegovo stališče nasproti veri ga tako loči od nas, da ga nihče ne more enostavno imenovati svojega učitelja. Pravtako njegov politični nauk določuje posebna situacija v Franciji. Priznati pa je treba, da razni njegovi nauki vsebujejo precejšen del človeške resnice, spodbujajo k teoretskemu studiju političnih problemov, odpirajo oko, da vidi razne neprilike sedanjih razmer. Resnična je njegova kritika liberalizma, lepo njegovo priznanje cerkve kot varihinje socialnega reda. Tudi njegovo tezo o nacionalizmu more katolik sprejeti.

Za temi odgovori mladine pa je list Pays wallon poklical k sodbi o Maurrasu starejše ljudi. Jezuit Dabin je poudaril z ozirom na izid ankete v Cahiers dve stvari: 1. Za mladino je pretežno ločiti med resnico in zmoto v Maurrasovem delu. 2. Apologetika slovečega pisatelja je bolj lahke vrste in zato kaj lahko prevara mlade ljudi, da se motijo o resnični vrednosti religije. — Ministri, univerzitetni profesorji teologije, zgodovine, prava in razni drugi odlični javni delavci so napisali svojo sodbo o francoskem pisatelju, voditelju. V posebni knjigi, »Charles Maurras, maître de la jeunesse catholique«, je izšlo 66 odgovorov. Vsi so izzveneli v sodbo, da voditelj fran-

⁶ Documentation catholique 16 str. 725 sl. (cit. D. C.).

⁷ Parmi les écrivains des vingt cinq dernières années quels sont ceux que vous considérez comme vos maîtres? D. C. l. c.

coske nacionalistične organizacije ne more biti učitelj, ki bi mu sledila katoliška mladina. Maurras je ateist, agnostik, pozitivist, determinist. Zastopa integralni nacionalizem, kakor sta ga zastopala v Nemčiji Droysen in Treitschke, obožuje nacijo, ki mu je edini vir avtoritete. Za dosego namena so po njegovem mnenju vsa sredstva opravičena. Nekdo mu očita individualizem. Napačno pojmuje avtoriteto. Nezmotnost je po njegovi misli atribut vsake obstoječe avtoritete, naj bo ta v Carigradu ali Londonu. Cerkev mu je le sredstvo, ki naj služi njegovim idejam. Priznavajo pa mu vendar dobre strani: Maurras je silen mislec, prvovrsten pisatelj; odločen boj vodi proti raznim pogubnim teorijam v Franciji.⁸

Odloki cerkvenih oblasti proti AF.

Dne 27. avg. 1927 je v cerkvenem listu nadškofije Bordeaux izšel prvi cerkveni dokument proti AF. Kardinal Andrieu je dal javen odgovor na vprašanje skupine mladih katoličanov o zadevi AF. Vprašanje je bilo določno postavljeno: Ali morejo katoličani popolnoma varno po svoji vesti slediti pouku, ki ga dajejo voditelji AF v svojem institutu in v različnih publikacijah? Kardinal je dal jasen odgovor: Ne! Dolžni ste, da se izognete temu pouku! To resno svarilo pa je utemeljil z važnimi razlogi. Najprej je ločil čisto politično vprašanje od drugih. Če bi se voditelji AF pečali samo s čisto politiko, če bi šlo samo za vprašanje, katera oblika oblasti je najprimernejša za njihovo deželo, bi jim odgovoril z Leonom XIII., da so popolnoma svobodni. Mogli bi se udeleževati pouka voditeljev AF tudi še potem popolnoma svobodno, ako bi se ti voditelji pečali tudi s praktično politiko, ki ni neodvisna od morale, in bi s svojimi slušatelji študirali sredstva za izglasovanje dobrih postav, za odpravo slabih, sovražnih nasproti neodtujljivim pravicam Boga, Jezusa Kristusa, cerkve, cerkvenih redov, družine, duš, torej tako zvanih »laiških zakonov«. Tudi tu je že Leon XIII. katoličanom potrdil pravico in dal navodilo, da se, brez ozira na razliko v zgolj političnem vprašanju, borijo z vsemi legalnimi in poštenimi sredstvi proti zlorabi zakonodaje. V vsem tem so katoličani svobodni in bi mogli biti pri eni ali drugi politični skupini⁹. Toda voditelji AF razglabljajo pred svojimi slušatelji tudi mnogo drugih problemov, ki so odvisni direktno od učenja cerkve in o katerih ne morejo razpravljati člani poslušajoče cerkve, ako niso poverjeni za to od papeža in škofov. Voditelji AF niso skrbeli, da bi dobili to dovoljenje; sicer bi ga pa tudi ne dobili radi mnogih hudih zmot, ki so jih zagrešili v zgradbi svojega verskega, moralnega in socialnega sistema. Za tem našteva kardinal te zmote¹⁰. Glavni voditelj, »oracle des dirigeants d'AF«, je agnostik in ateist. Za dokaz

⁸ D. C. I. c. str. 726, 727.

⁹ Svobodno je torej katoličan monarhist ali republikanec, s postavnimi sredstvi sme tudi praktično težiti za uveljavljanjem svojega ideala.

¹⁰ Nobenega imena ne navaja. Jasno pa je, da misli predvsem na Ch. Maurrasa, čigar knjige navaja, in pa na L. Daudeta.

je njegova knjiga *Chemin de paradis*, ki je nanovo z malimi popravki izšla l. 1920., »zbirka razbrzdanih zgodb«, v katerih se zrcali hujši ateizem, nego ga najdemo pri najtrdovratnejših ateistih sedanje dobe. Drugo delo »Antinea«, prvotno s podnaslovom »Promenades païennes«, je v prvi izdaji imelo štiri strani blasfemij proti »Nazarejcu« in o »noči krščanstva«, ki so sicer v novi izdaji l. 1923. izostale, ostalo pa je v njej še mnogo brezbožnosti¹¹.

Ideja cerkve je pri voditeljih AF zmotna. Zametavajo vse dogme, ki jih ona uči: taje Boga, ker so ateisti, božanstvo Kristusovo, ker so protikrščanski, taje božjo ustanovitev cerkve. Res cerkev včasih zelo poveličujejo, a to iz posebnega namena. Cerkev je po besedi slovečega teologa »monarhija temperirana po aristokraciji«. AF hoče upostaviti enako obliko v političnem redu. Podobnost obeh organizacij more AF pridobivati pristašev med katoličani. Ti voditelji torej računajo s katolicizmom, niso pa katoličani po prepričanju; upajo, da se bodo posluževali cerkve v svoje namene, sami pa ji ne služijo, ker zametavajo njen božji nauk.

Ti nazori seveda morajo vplivati tudi na pojmovanje voditeljev AF o morali. Ta ne izvira iz verskih korenin, ne sloni na verskih temeljih. Teženje po čednosti nadomeščajo z estetizmom ali kultom lepote in epikureizmom ali željo po ugodju. Teženje po čednosti ni smernica človeškega svobodnega udejstvovanja, ni podlaga za socialne ustanove in počelo socialnega napredka. Družba ni vezana po moralnih zakonih, jih tudi ne potrebuje. Dve maksimi delata nepotrebne posebne moralne zakone nad družbo, namreč stabilnost človeškega tipa in nespremenljivost družbe (človeštvo je vedno enako!). V dva razreda hočejo deliti človeštvo: elito in neuko maso. Tako je organizirala narava in tako mora ostati. Pojmovanje o družabni organizaciji je pogansko. Država, ki jo tvorijo nekateri privilegiranci, je vse, drugi nič. Suženjstvo bi želeli zopet upostaviti. Država ima nad poedinca vse pravice, svoboda poedinca nasproti njej ali uveljavljanje njegove pravice izgine. Država ne pozna nad seboj postave pravice in moralnosti. Tako pravi vodja AF: »Naravna morala oznanjuje samo eno čednost in ta je moč, sila.« In drugi voditelj: »Vsaka sila je dobra, če je le lepa in če zmaga. Naravne postave so železne.« To prepričanje je narekovalo vodji AF, da je zapisal besede: »Prepovedano je Bogu stopiti v moj observatorij.« Taki so nazori voditeljev AF. Kardinal pravi, da sicer občuduje njihov talent, a njihov nauk ga vznemirja in zato pove popolnoma odkrito in jasno, dasi bodo morebiti precej presenečeni; kot škof je dolžan povedati to odkrito¹².

¹¹ Avtor obeh del je Ch. Maurras. Sam je torej že napravil »indeks« za svoje knjige. Ali pa se da s tem, da črta nekaj strani, spremeniti tudi osnova in miselnost knjige?

¹² Athéisme, agnosticisme, antichristianisme, anticatholicisme, amoralisme de l'individu et de la société, nécessité pour maintenir l'ordre, en dépit de ces négations subversives, de restaurer le paganisme avec toutes ses injustices et toutes ses violences: voilà, mes chers amis, ce que les dirigeants de l'Action Française enseignent à leur disciples et que vous devez éviter d'entendre. Acta Apost. Sedis 1926, št. 10.

To važno pismo kardinala Andrieuja je dobilo kmalu še večji pomen s pismom papeža Pija XI., ki ga je odobril in pohvalil¹³. Papež hvali veliko višepastirsko skrbnost in očetovsko čuječnost kardinalovo posebno za mladino, ki je v sedanjem času tako zelo ogrožena. Popolnoma pravilno je kardinal abstrahirал od zgolj političnih vprašanj. V teh cerkev pusti vsakemu upravičeno svobodo (la juste liberté). A v vprašanih, ki se dotikajo vere in morale, ni dovoljeno slepo slediti voditeljem AF. Po pravici je kardinal obsodil novi religiozni, moralni in socialni sistem, ki se javlja tudi v novejših publikacijah AF. Tudi politika je podrejena morali. V resnici se v teh spisih nahajajo znaki neke poganse renesanse, kateri se pridružuje še naturalizem. Naturalizma so se navzeli ti pisatelji pač nezavestno v moderni laiški šoli, ki zastruplja mladino, da si sami velikokrat zelo ostro borijo proti njej. Ta zadeva, o kateri govori kardinal, je toliko bolj resna in nevarnost zato tem večja, ker gre za vprašanja, ki so v zvezi z vero in moralno, ne da bi mogli to zvezo vedno vsi spoznati, zlasti mladina ne. Zato more pri njej tudi nečuteno oslabeti pravi katoliški duh, gorečnost, pobožnost in čistost. Nevarnost je torej predvsem dvojna: za praktično krščanstvo in pa za apostolsko gorečnost, za resnično »katoliško akcijo«. K tej je posebno mladina poklicana, da pomaga utrjevati Kristusovo kraljestvo v posameznikih, v družinah, v družbi. Lepa je ljubezen do domovine, a ne sme biti razlog, da bi bila mladina pod vplivom nevarnih struj. Zato je sv. oče vesel svarilnih glasov, ki se v zadnjem času oglašajo tudi zunaj mej Francije¹⁴. Nadškofov glas je njegov glas.

Kardinalu Andrieuju so katoliški voditelji AF poslali v odgovor 8. septembra dolgo pismo¹⁵. Podpisalo je je devet voditeljev raznih organizacij AF; prvi je podpisan Léon Daudet, Maurrasovega imena seveda ni. Slovesno poudarjajo, da verujejo, kar cerkev veruje. Le na zgolj političnem polju so se pridružili nevarnim, ki pa niso sovražniki cerkve. Vprašujejo, ali je pravično hoditi iskati zmote v knjige iz mladih let. Sicer pa se te knjige ne rabijo v šolah AF. Politični nauk AF je razložen v dnevniku, propagandnih govorih, tečajih in predavanjih, v raznih spisih. Nekatere Maurrasove knjige kot Kiel et Tanger, L'enquête sur la Monarchie, vsebujejo le politično doktrino, ki se pa prav lahko podredi metafiziki sv. Tomaža in katoliški veri. Druge knjige so pisane čisto v katoliškem duhu (Tour du Pin, Vers un ordre social). V teh knjigah je treba iskati našega nauka, pravijo, tu ni ne ateizma, ne nasprotja proti krščanstvu, ne proti katolicizmu, ne amoralizma, ampak se povsod kaže veliko spoštovanje do cerkve, dogem in do hierarhije. Sklicevati se morejo na mnogo škofov in teologov, ki so jih hvalili. — Možno so posamezne zmote, a treba je gledati celoto. Vodstvo se skrbno prizadeva, da ne prestopi svobodnega terena. Če so se kdaj spuščali na druga polja,

¹³ A. A. S. 1926, št. 10, str. 382 sl. Prav tam je pod črto v celoti objavljeno pismo kardinala Andrieuja.

¹⁴ Zdi se, da misli sv. oče tu na »belgijsko anketo«.

¹⁵ L'Action Française, 9. sept. 1926.

potem so klicali za predavanja teologe. Skupno z brezverci imajo le velik patriotizem, ljubezen do narodnih tradicij, skrb za slavo Francije. Dolžijo stranko »krščanskih demokratov«, da je iz zavisti intrigirala proti njim pri kardinalu.¹⁶ V boju proti modernistom je AF zvesto stala na strani cerkve in jo podpirala. Tudi nekatoličani v AF so pozdravili v protimodernističnih odlokih obrambo človeških dobrin, princip avtoritete, moč nad temnimi silami čuvstev in strasti, jasnost v opredelitvi resnice. Zato so se takrat zarotili proti njim vsi modernisti in polmodernisti. Zato upajo, da bo kardinal slišal njihov »cri de conscience«.

V AF včlanjeni katoliški dijaki so poslali sv. očetu takoj po njegovem pismu adresu vdanosti in pokorščine. Če sodelujejo z nevernimi v političnih skupinah, se zavedajo nevarnosti, vendar pa hočejo vedno le od cerkve sprejemati verske in moralne nauke. Nikoli ne bodo pozabili na pravi katoliški apostolat in bodo znali vedno se boriti proti laicizmu in modernizmu¹⁷.

V imenu sv. očeta je poslal kardinal Gasparri odgovor na naslov pariškega kardinala Dubois-a, da ga dijaštvu sporoči. Papež sprejema z veseljem izjavo vdanosti, a odkrito jim pove, da se je treba izogniti nevarnosti, ko se je zavemo. Nedosledno je, zadrževati svojo odločno voljo, slediti navodilom cerkve v vseh stvareh, ki se dotikajo vere in morale, hkrati pa ostati pod vplivom moč, ki so s svojimi spisi pokazali, da niso sposobni za učitelje krščanskega nauka in krščanske morale¹⁸.

Kardinal Dubois je opozoril vse vernike svoje škofije, da je papež dal pismu kardinala Andrieuja »une consécration authentique et une consécration universelle«. Dolžnost vsakega katoličana je, brez omahovanja, brez debatiranja ubogati. Ako hočejo oni, ki so dajali slovesne izjave vdanosti, biti dosledni, se morajo takoj odtegniti vplivu takih učiteljev¹⁹. Tudi drugi francoski škofje so sporočili svojim vernikom papežev opomin in jih prosili, naj se pokore.

Za kako važno smatra sv. oče to zadevo, se spozna iz tega, da je pri mnogih prilikah govoril o njej. V nagovoru francoskim tretjeredniškim romarjem je razložil, zakaj je nastopil proti AF. Glavni razlog je zavest velike odgovornosti, ki jo ima za vse duše.

¹⁶ Te vrste izgovori so se takoj od začetka pojavili in čudno označujejo zadrževanje spoštovanja voditeljev AF do kardinala, škofov in papeža. »Kardinal je bil grdo prevaran.« »Laž in obrekovanje« je v njegovem pismu. Liberalni katoličani, ki simpatizirajo z Briandom, so za tem bojem. V celi zadevi ni drugega kakor politika in rovarjenje katoliških levičarjev. Po okrožnici proti Sillonu so se zarotili liberalci, demokrati, katoliški levičarji, da hočejo doseči obsodbo AF. Intrige so se pričele že pod Pijem X. V Vatikanu niso prav informirani. M. Sanguier, Briand, Stresemann, Nemci hočejo oslabilo katoliško Francijo. — Taki in podobni odgovori in izgovori so prihajali od raznih voditeljev ali listov AF. Gl. La Documentation catholique zv. 16, str. 682, 686, 691; L'Action Française, 3. sept. 1926.

¹⁷ Podobno izjavo so podpisali in poslali sv. očetu člani odseka »Carmelots du Roi« (nekaki gardisti) in zaupniki AF. La Croix 8. okt. 1926.

¹⁸ La Croix istotam.

¹⁹ D. C. 16, 649, 650.

Izključeno je, da bi ga vodili skriti diplomatični ali politični nameni. Napačen je tudi očitek, da ni bil dobro informiran. Čeprav se je mudilo, je čakal, dokler ni bil sam popolnoma točno poučen. Čast božja in zveličanje duš sta bila glavna razloga, da je nastopil²⁰. Dne 18. oktobra je zopet govoril francoskim romarjem. Poudaril je, da mora zahtevati to žrtev pokorščine²¹.

V dnevniku *Osservatore Romano* je izšlo več člankov, ki so odgovarjali na polemiko članov AF in njihovih listov ter zavračali neosnovane očitke. AF je politična šola, nobena šola pa ne more abstrahirati od vere in morale²². Škof iz Montaubana je razlagal, da je po mišljenju sv. očeta svobodno, biti član lige AF in dovoljeno, naročati, čitati list in sodelovati pri njem. *Osservatore* demantira, da bi bilo to resnično mnenje sv. očeta. Pod imenom AF razumemo stranko in politično šolo, ligo, kot organsko emanacijo, ter list. Sveta stolica stranke, v kolikor je zgolj politična monarhistična organizacija, ne obsoja. Zavrača pa sv. oče predvsem, da bi se vera usužnjevala stranki (*politique d'abord!*) in da politično stranko vodijo načela, ki so oddaljena od katoliškega nauka in morale. Kar se tiče lige, obžaluje, da je toliko katoliške mladine v njej in je torej pod nevarnim vplivom. List ni formalno obsojen, a je tak, da ga ne more dati noben dober oče v roke svojim otrokom, ne vodja semenišča gojencem²³.

V daljšem članku »*Due mesi dopo la lettera pontificia*« z dne 10. nov. 1926 ugotavlja *Osservatore Romano* obžalovanja vredno upornost nekaterih francoskih katoličanov in neutemeljene odkrite in prikrite napade na cerkvene oblasti. Skušajo postaviti nasprotje med Pijem X. in Pijem XI., češ, da je prvi Ch. Maurrasa pohvalil kot branitelja cerkve in zabranil, da bi se obsodili njegovi spisi. *Osservatore* poudarja, da so bili pod Pijem X. merodajni drugi, z u n a n j i razlogi, če M. ni bil obsojen (med temi razlogi je tudi dobra dispozicija avtorja). List AF dela reklamo za slabe knjige; Daudetovi romani niso dobri. Katoliška francoska mladina ne zasluži takih voditeljev.

V konzistoriju 20. dec. 1926 je sv. oče zopet govoril za francoske katoličane. Nekateri so želeli jasnejših direktiv. Zato je odločno poudaril: Ni dovoljeno katoličanom, da bi bili pristaši programa in šole onih, ki stavijo interese stranke nad religijo in delajo tako, da religija služi stranki. Ni dovoljeno izpostavljati sebe in druge, posebno ne mladine, vplivom in smernicam, ki so nevarne za vero in moralo ter katoliško vzgojo mladine. Zato ni dovoljeno katoličanom vzdrževati, pospeševati in čitati časopisja, ki ga izdajajo ljudje, katerih spisi so nasprotni našemu nauku vere in morale, časopisja, čigar članki, recenzije, anonse vsebujejo posebno za mlade ljudi mnoge nevarnosti. Zopet zavrača očitke napačnih razlogov ali ne-

²⁰ La Croix 1. okt. 1926.

²¹ D. C. 27. nov. 1926.

²² Oss. Rom. 6. okt. 1926.

²³ Oss. Rom. 14. nov. 1926.

zadostne informiranosti. Samo zavest dolžnosti ga vodi. Opozarja, da ni ne za državo ne za cerkev dobro, da se katoličani tako ločijo po političnih vidikih. Združujejo naj se na verskem temelju v obrambo pravic cerkve, za krščanski zakon, družino, vzgojo otrok in mladine.

Že na XIII. kongresu AF od 23. do 25. nov. 1926 so katoliški govorniki sicer poudarjali, da hočejo papeževa svarila upoštevati, da hočejo skrbno paziti na nevarnosti, upostaviti zopet stolico za »Syllabus«, obenem pa so tudi odločno izjavljali, da hočejo vztrajati v AF, ker v njej vidijo politično organizacijo, ki more edina rešiti Francijo; in ker ni verska organizacija, zato se jim v tem oziru ni treba pokoriti papežu (admiral Schwerer)²⁴. Po jasnem nagovoru v konzistoriju pa so katoliški voditelji odgovorili: Non possumus, ne moremo. Zato je tudi cerkvena oblast odgovorila s formalno obsojbo, ko niso pomagala svarila.

(2. članek bo sledil.)

UNION CATHOLIQUE D'ETUDES INTERNATIONALES.

Dr. J. Fabijan.

UCEI je ena izmed najvažnejših katoliških mednarodnih organizacij, ki se peča s študijem in praktičnim reševanjem mednarodnih vprašanj. Pobudo za njeno ustanovitev je dal leta 1917. baron de Montenach, poslanec v švicarskem zveznem svetu, zaeno z nekaterimi drugimi francoskimi in italijanskimi katoličani, večinoma profesorji na friburškem katoliškem vseučilišču v Švici. Tu je še danes njen sedež. Ustanovitev Zveze je bila gotovo aktualna, zakaj mednarodna vprašanja so se takrat prikazovala vedno jasneje in so z nujnostjo zahtevala tudi rešitve. Obstoj te organizacije pa je prav tako važen dandanes, saj mednarodna vprašanja ne samo da niso odpravljena, ampak zmeraj nova prihajajo na površje. Po sedanjih pravilih ima organizacija UCEI te namene: 1. proučevati mednarodna vprašanja po katoliških načelih in tradicijah; 2. združevati katoličane, ki so ali ki hočejo postati posebno izobraženi v teh vprašanjih; 3. pojasnjevati, zastopati in braniti katoliške interese v mednarodnih krogih, zlasti pred Društvom narodov (DN) in njegovimi organi.

V začetku je nova organizacija iskala članov samo med narodi entente, po ustanovitvi DN pa se je razširila na države, ki so bile zastopane v DN, a je naposled tudi to mejo prestopila in postala res mednarodna. Zvezo sestavljajo sedaj narodne (državne) skupine, ki morejo obstojati iz enega ali več odsekov po raznih krajih države. Ti odseki so navadno samostojna združenja, morejo pa tudi odseki kakšnega že obstoječega društva prevzeti to funkcijo, n. pr. v Avstriji inozemski odsek (Auslandsektion) dunajske Leonove družbe. Člani morejo

²⁴ D. C. 17, 1142.

biti le praktični in cerkvi vdani katoličani. Dosedaj ima UCEI svoje skupine v desetih državah: v Švici, Franciji, Nemčiji, Avstriji, Angliji, Italiji, Češkoslovaški, na Ogrskem, Poljskem (trije odseki) in v Jugoslaviji (po en odsek v Zagrebu in v Ljubljani). V drugih državah pa ima dopisnike.

Delovanje Zveze vzdržujejo in vodijo: 1. Občni zbor (*assemblée générale*), ki sestoji iz delegatov narodnih skupin (vsaka ima en glas) in iz korespondentov, ki pa imajo le posvetovalno pravico. 2. Mednarodni odbor (*comité international*) s svojim uradom. V tem odboru je zopet zastopnik vsake skupine, poleg tega tudi delegat vsake mednarodne komisije kot svetovalec. 3. Posebno važne pa so za delo Zveze »mednarodne komisije«, ki so stalne aličasne, po potrebi. One študirajo mednarodna vprašanja in pripravljajo praktične odloke za eksekutivo. Sestavljene so iz strokovnjakov, ki jih odbor imenuje na predlog posameznih skupin. Dosedaj obstojajo tri komisije: a) Katoliška komisija za intelektualno kooperacijo (ust. na občnem zboru v Milanu l. 1923.). Priznana je od Komisije za intelektualno kooperacijo, organa DN in enakega instituta v Parizu. Z obema je v zvezi in nekateri njeni člani imajo tudi odlične funkcije pri teh organizacijah DN. b) Komisija za humanitarna vprašanja (*Commission des causes humanitaires*, ust. v Milanu 1923.). V njej so zastopane velike karitativne organizacije, n. pr. *Caritasverband*, *l'Association internationale pour la protection de la jeune fille*, *l'Union internationale des ligues féminines catholiques*, *l'Union internationale des oeuvres de charité*. c) Komisija za katoliške manjšine (*Commission des minorités catholiques*, ust. v Fribourgu l. 1925.). Ima namen zbirati informacije o položaju katoličanov v državah, kjer so v manjšini, dajati DN tozadevna pojasnila in čuvati pravice katoliških manjšin.

Za presojo dela moramo vedeti, da si je Zveza postavila nalogo, baviti se z onimi vprašanji, ki spadajo v kompetenco DN. Zanima se zanje predvsem s katoliškega stališča, in v kolikor so v zvezi s katoliško vero ali katoliškim življenjem. Seveda njeno delo nima zgolj teoretičnega značaja, ampak bistveno meri na to, da daje informacije DN o katoliškem stališču in skuša doseči, da se to pri raznih vprašanih pravično upošteva. Za zgolj teoretični načelni študij pa Zvezi daje pomoč Institut *international du droit des gens* v Louvainu. — Delo Zveze se pripravlja na občnih zborih in v komisijah. Dosedaj je bilo šest občnih zborov, zadnji je bil lansko leto na Dunaju. Naštejemo nekatere predmete, o katerih so razpravljali strokovnjaki na dosedanjih zborovanjih: mednarodno pravo in papeški odloki, študij statuta za sv. deželo in situacija katoličanov v centralni Evropi, na bližnjem Vzhodu, preostanki suženjstva, katoliške manjšine in njih zaščita, boj proti zlorabi opija, vzgoja in DN. Poleg tega so se obravnavala organizatorična vprašanja o stališču katoliških organizacij do DN, o razmerju do narodnih nevtralnih društev za DN, ki so se rešila pozitivno, za sodelovanje. Podrobno delo se je vršilo v komisijah. Komisija za intelektualno kooperacijo se je pogosto sestajala, bila je tudi v vednem stiku z mednarodno organizacijo enakega imena pri

DN. Humanitarna komisija je studirala razne probleme, ki jih je obravnavalo DN, kakor boj proti opiju, proti preostankom suženjstva. Vzdrževala je tudi vez med različnimi katoliškimi organizacijami za zaščito otrok in mladine in med podobnimi organi DN. Manjšinjska komisija se posvetuje z religioznega stališča o katoliških manjšinah raznih držav. Išče tudi sredstev za razvoj elite v deželah, kjer je malo katoličanov.

V marsikaterem vprašanju je Zveza že mogla dati DN važna pojasnila, n. pr. o delu katoličanov na mednarodnem polju, o katoliških načelih glede raznih problemov. Dosti uspešno je bilo tudi njeno prizadevanje za popolno enakopravnost katoliških cerkvenih univerz z državnimi. Pri mnogih problemih, ki jih je obravnavalo DN (n. pr. mosulsko vprašanje, opij, suženjstvo) so bile njene točne informacije, ki jih je dobivala lahko od misijonarjev, dragocene za DN.

PROPAGANDNO DELO FRANCOSKIH KATOLIČANOV.

Dr. I. Sušnik.

Francoski »Comité Catholique des Amitiés Françaises à l'Étranger«¹ se trudi že deset let, da bi prikazal in priljubil Francijo katolikom v inozemstvu in inozemske katolike v Franciji. Kljub raznim težkočam se je delo vršilo vztrajno in sistematično. Tako je šlo to v prid Franciji in cerkvi obenem.

Francozi pošiljajo predvsem svojim dopisnikom v tujini knjige in publikacije. Na roko gredo sovernikom od drugod, ki pridejo v Pariz za več ali manj časa. Razširiti skušajo svojo kulturo in svoj vpliv oz. zagovarjati svoje pravice v celi Ameriki, zlasti pa v slovanskih državah: na Poljskem, Češkoslovaškem, v Jugoslaviji i. dr., na bližnjem vzhodu in v misijonskih deželah. —

V Združene države in Kanado pošiljajo časnikom verske in socialne informacije. Poslali so dve misiji v Južno Ameriko: l. 1922. Msgr. Baudrillarta (Entre los latinos de America, impresiones de Argentina, del Uruguay y de Chile en 1922, Paris, Bloud et Gay, ect.) in l. 1924. R. S. Gillet-a.

Zelo ozke so vezi med Kanado in Francijo. Francoski Kanadci prihajajo radi na šole in romanja v materno deželo. Kanadski dijaki so ustanovili (l. 1921.) celo odbor za kanadsko propagando v Parizu.

Francoski katoliki vzdržujejo nadalje ozke stike s Španijo, Italijo, Švico, Belgijo, Luksemburško in Holandsko. Posebej so obiskali (Beaupin) francoske katoličane v dolini d'Aosta v Italiji (1923 in 1924) in pa v Švici.

¹ Cf. Msgr. Beaupin, *Le rayonnement spirituel de la France*, Paris 1925 (poročilo na propagandnem sestanku »Comité catholique des Amitiés Françaises« 11. marca 1925); prim. »Revue des Jeunes« 25. jan. 1924, s. 181—189 in »Les Amitiés Catholiques Françaises«, 15. septembra 1926, s. 13, pa 15. nov. 1926, s. 14.

Ob stoletnici rojstva kardinala Gasparda Mermilloda (r. 1824) je predaval o njem švicarski škof Besson v Parizu in Lilleu, a slavili so to obletnico takisto v Ženevi in Fribourgu ob navzočnosti gostov iz Francije: v Fribourgu 15. dec. 1924 neposredno po 5. občnem zboru »Union Catholique d'Études Internationales«, ki ima včlanjene Italijane, Švicarje, Francoze, Jugoslovane, Avstrijce in Poljake.

Posebno tesni postajajo stiki s Slovani v srednji Evropi: s Poljaki (l. 1924. je govoril msgr. Baudrillart v Poznanju o temi: Zakaj ljubi Francija Poljsko?), s Čehoslovaki in Jugoslovani. Ti narodi imajo zahvaliti v veliki meri svojo svobodo pomoči Francije; gospodarski stiki postajajo večji, odkar so padle meje od pred 1919; pravitko kulturni.

Ker pa imajo te dežele slabo valuto, so imeli dijaki, ki so prišli na študije v Pariz, velike težkoče. Da bi jim pomagali, so organizirali Francozi pomoč v ustanovah in knjigah (Oeuvre des Bourses in Oeuvre des Livres) z darovi v mesečniku »Les Amitiés Catholiques Françaises«. Tako so podprli marsikakega duhovnika in lajika, tako so obdarovali tudi mnoge vseučiliške (n. pr. v Ljubljani) in gimnazijske knjižnice. V l. 1923./24. je bilo deležnih teh podpor 31 dijakov v znesku 65.000 frankov (na priporočilo škofa in francoskega konzula). Veliko dijakov je bilo tudi zastoj sprejetih v privatne srednje šole. Za akademiške so zgradili četrť ure od nastajajoče Cité universitaire na griču Ste Geneviève v Parizu lasten katoliški dom (Foyer international des Étudiants catholiques, 14, rue de la Tombe-Issoire XIV e), v katerem je že dobilo streho 150 dijakov iz inozemstva, pripadajočih 12 različnim narodom. Zanesli so Francozi to misel tudi med mladino po svojih srednjih šolah z nad 50 predavanji in dobili tako precej prispevkov. Vzporedno s tem se je širila misel o zedinjenju cerkva, pri čemur so ravno katoliški Slovani prirodni posredovalci. Tudi Ruse podpira poseben odbor (Bureau l'Aide aux Russes). Naravno je, da so s tem pomagali širiti poznanje francoskega jezika in kulture, in če se bo to delo uspešno nadaljevalo, bo v 10 letih francoščina kulturni jezik katoliških krogov v širokih predelih slovanske Evrope.

To delo obsega podobno še druge dežele, kot Bolgarijo, Avstrijo, Ogrsko in Romunijo, skandinavske države, pa tudi misijonske pokrajine. To je zelo razumljivo in potrebno, zakaj samo v francoskih kolonijah je pri 60 milijonih prebivalcev komaj dva milijona katoličanov. Francoski misijonarji pa ne morejo dobivati zadosti novega naraščaja, ker jih ovirajo pri tem znane vladine naredbe.

Imenovani »Comité« je zalagal s knjigami še misijone v Grčiji, Turčiji, Siriji, Palestini in Mezopotaniji, podpiral je msgr. Chaptala pri njegovem apostolskem delu med ruskimi begunci zlasti v Parizu in Lilleu. Interesiral se je za šole v orientu, za ruski seminar Sv. Bazilija v Lilleu in za georgijske studente. Msgr. Baudrillart je l. 1923. sam popotoval na bližnji vzhod in opisal ondotne razmere (Lettres d'un Pellerin), drugi zastopniki so se udeležili kongresa na Velehradu itd.

Krožek za unijo cerkvá pod pokroviteljstvom msgr. Chaptala in vodstvom abbéja Quéneta združuje na svojih dvomesečnih sejah 20—30 udeležencev Slovanov in Francozov.

Ti Francozi podpirajo na sličen način i najbolj oddaljene misijone s knjigami in revijami, tako marijaniste na Japonskem, jezuite na Kitajskem, ki so odprli visoko trgovsko in industrijsko šolo v Tientsinu, kapucine v Addis-Ababi v Abesiniji, afrikanske misijone v Fogu i. dr. Pošiljajo na vse kraje zlasti »Almanach catholique français«, mesečnik »Les Amitiés catholiques françaises« in tednik »La Vie catholique«. Čansikarski odsek »Comitéja« ima zveze z nad 200 listi po vsem katoliškem svetu.

Tudi med francoskimi katoliškimi visokošolci se kaže isti duh. Tako zvana »Mission catholique universitaire française de la Réunion d'Eylau« prireja vsako leto v počitnicah študijske in propagandne izlete v inozemstvo; obiskali so pred nekaj leti že tudi Slovenijo. Lani so popotovali v Avstrijo in na Bolgarsko: stopili so v večjih mestih (Dunaj, Gradec, Sofija) v stik z ondotnimi katoliškimi krogi in imeli več predavanj (n. pr. krščanskosocialno gibanje v Franciji po Ozanamu, Psihologija sočasne francoske mladine, Francoska družina i. dr.)

Slednjic naj omenimo še, da posečajo razne dežele odlični Francozi i posamič, da bi tako poglobili vezi s Francijo, kot grof Begouen, ki je prisostvoval n. pr. Strossmayerjevi proslavi v Zagrebu (7. nov. 1926) in tu ter v Ljubljani predaval o Strossmayerjevih francoskih prijateljih.

PREGLED NOVEJŠE PEDAGOŠKE LITERATURE.

Dr. Franjo Čibej.

V naslednjem hočemo širšo javnost, predvsem na vzgojeslovju in vzgoji zainteresirane kroge, seznaniti z nekaterimi važnejšimi publikacijami zadnjih let. Pedagogika se je šele v zadnjih letih izčistila in povzpela do samosvojega mesta v okviru duhovod. Vedno bolj se je kazala potreba solidnih temeljev. A za tako znanstveno utemeljitev je bilo treba in je treba obširnih predpriprav. Danes še niso v podrobnem izklesani obrisi te nove, res znanstvene pedagogike, a približno se dá smer tega prizadevanja že razbrati. Naj nam bo dovoljeno iz bogate žetve zadnjih let vzeti nekatera važnejša dela pedagoške in mladinoslovne vsebine.

1. Začeti hočemo z revijami. V Leipzigu (založnik Quelle-Meyer) je z oktobrom 1925 začela izhajati revija »Die Erziehung«, koje namen je, zasledovati »zveze in odnose med kulturo in vzgojo«; list izdajajo A. Fischer, T. Litt in E. Spranger. Prvi letnik je izpolnil dano obljubo, poleg kulturnofilozofičnih in kulturnopolitičnih razprav prinaša revija bogat pregled o nemškem in drugem vzgojstvu. Revija je v resnici aktualna (poleg tega ne stane mnogo,

letno 12 Mark). Druga važna revija je »Zeitschrift für pädagogische Psychologie«, ki vpoštevata zadnje čase zelo mladinoslovska vprašanja. Revija je sedaj v 26. letniku. Nadalje treba opozoriti na »Zeitschrift für angewandte Psychologie«, ki jo izdaja W. Stern v Hamburgu. Ta revija goji področja pedagoške psihologije in mladinoslovja, gospodarske in forenzične psihologije, ter prinaša obširne preglede literature, predvsem nemške. Kdor hoče količkaj zasledovati razvoj pedagogike, mora poznati naštetje revije. — Končno bodi omenjena še revija: »Jugend und Beruf«, ki je letos začela izhajati v Berlinu (Heymans Verlag) in se tiče svetovanja za izbiro poklica ter poklicne izobrazbe. Tudi ta revija je priporočljiva, predvsem radi izčrpnega pregleda.

2. Prehajamo k drugi točki, k pomožnim panogam pedagogike, k vedam, ki obravnavajo temelje vzgojeslovja. Iz obširne literature navajamo nekaj pomembnih del.

a) W. Stern, Die menschliche Persönlichkeit. (Leipzig, 1917, 1924. 3. izdaja.) Stern spada danes med najbolj priznane mladinoslovce; navedena knjiga prinaša neke vrste filozofično antropologijo, obširno splošno teorijo o človeški osebnosti. Ta teorija o osebnosti tvori temelj in izhodišče vsem ostalim panogam o človeku: zgodovini, sociologiji, psihologiji. Prinaša pa očrt rasti, razvoja in strukture človeka, najpomembnejši rezultat te teorije je takozvani princip konvergenca: človek ni ne produkt okrožja, ne produkt prirojjenih dispozicij. Vprašati treba temveč: koliko je človek produkt enega, koliko drugega činitelja? Sternova teorija je danes pač najobširnejša utemeljitev pedagogike, odlikuje se predvsem po realističnem in empiričnem obravnavanju, ni preobložena s filozofijo.

Večje število del spada v kulturno filozofijo ter prinašajo filozofične temelje za vsako znansstveno zamišljeno pedagogiko in teorijo izobrazbe.¹ Knjige so si po duhu in vsebini ter rezultatih zelo podobne; skušajo izkazati, kako zamotan pojav je »izobrazba«, kako je po svojem bistvu zavisen od »kulture« sploh, »duha časa«. Littova dela so pisana sicer v zelo abstraktnem stilu, a njegove misli so koncizne in zaključeno-dialektično izpeljane. Prva od navedenih knjig obravnava sedanji naturalizem (pozitivizem), življensko filozofijo ter ekstremni logizem, ki ne pozna nobenih ozirov do psihe poedinca. Vse te teorije so po Littu nezadostne, možna je samo dialektična rešitev, ki vpoštevata i psiho poedinca i objektivni (realni) svet, svet norm itd. Ostala dela Littova prinašajo obširno teorijo o »kulturi«. V isto kategorijo spada tudi Freyerjeva teorija o »objektivnem duhu«, to je o kulturi. Knjiga je pisana v

¹ Litt, Die Philosophie der Gegenwart u. ihr Einfluß auf das Bildungsideal. Leipzig, 1925; Litt, Individuum u. Gemeinschaft. 3. izdaja, 1926; Litt, Geschichte u. Leben. 2. izdaja, 1925; Litt, Erkenntnis u. Leben. Leipzig, 1923; H. Freyer, Theorie des objektiven Geistes, 1923; G. Kerschensteiner, Theorie der Bildung, Leipzig, 1926; E. Spranger, Lebensformen. 5. izdaja, Halle a. Saale, 1925.

plastičnem stilu in je porabna predvsem kot uvod v kulturno filozofijo in s tem tudi v teorijo izobrazbe.

Kerschensteiner, znani prvobornik za delovno šolo, je nedavno izdal svojo obširno »teorijo izobrazbe«. Knjiga tvori neke vrste povzetek iz vseh njegovih dosedanjih del, porabil je nadalje rezultate današnje kulturne filozofije, z lastnim mišljenjem je završil teorijo, ki naj bi podala vse elemente, ki pridejo pri izobrazbi v poštev. Kakor je knjiga na eni strani plod izkušenega šolnika in idealistično usmerjene velike osebnosti, tako manjka knjigi dosledne izpeljave, precizne logične analize; nadalje tava avtor nekje v Fichtenskih visokih idejah, mestno da bi se oziral na empirično psihološka fakta. Knjiga je preveč deduktivno konstruktivna in premalo nazona. Zdi se, da pomenijo zgoraj našeta kulturnofilozofska dela za teorijo izobrazbe več, zlasti velja to za Sprangerjeve življenske forme, ki spadajo h klasičnim knjigam sodobne kulturne psihologije.

Ker smo že pri kulturni filozofiji in »kulturni pedagogiki«, se hočemo dotakniti še dveh avtorjev. M. Scheler je objavil dvoje del, ki spadajo semkaj. Prvo je: Die Formen des Wissens und die Bildung (Bonn, 1925), kjer podaja kratko teorijo o izobrazbi in pota, po katerih se izobrazba, izoblikovanje duše, tvori. Izobrazba je proces, po katerem človek šele postane človek, je proces, ki ni nikoli zaključen in po katerem se človek po »samodeifikaciji« dviga v kraljestvo duha. Tri pota so mu na razpolago, pot znanja, pot filozofske modrosti in pot religijskega odrešenja in znanja.

Druge pravitako pomembna knjiga pa nosi naslov: Gesellschaft u. Wissen (Leipzig, 1926). V tej obširni knjigi je Scheler združil troje razprav; Prva se tiče »sociologije znanja«; je to prvi poskus (!) kulturne sociologije (nekaj tozadevnih rezultatov Schelerjevih je porabljenih v moji razpravi o sociologiji umetnosti v Domu in svetu l. 1925., 2. zv.). Druge razprava prinaša kritiko pragmatizma, tretja pa studijo o »univerzi in ljudski visoki šoli«. Tu je predvsem pomembna Schelerjeva misel, da bodi ljudska visoka šola nadstrankarska in nadkonfesionalna naprava, ki ima predvsem namen gojiti »izobrazbo« v duhovnem zmislu besede ter svetovni nazor. Naj ne navaja k zaključenemu nazoru, pač pa obravnava probleme in kaže, kako jih treba reševati.

Drugi avtor je E. Kriek. Važni sta njegova Philosophie der Erziehung (Jena, 1921), ter knjiga: Menschenformung (Leipzig, 1925). Prvi spis je obširen poskus, utemeljiti pedagogiko kot vedo, in sicer kot avtonomno vedo. Pedagogika je filozofija, in sicer raziskuje človeka in njegov duhovni svet z vidika izobrazbe. Je to neke vrste pedagogizem. Vsaka stvar je vzgojno in izobraževalno pomembna. Obenem je Kriek socialno orientiran. Zajednica (ki jo treba pojmovati zelo široko) je nositeljica kulture in duhovnih vrednot, vzgoja (vzgojni akti, vzgojna dejanja) je prvotna funkcija zajednice; kajti v poedincu naj bi se uresničile vrednote zajednice. Individualiteta je zmiselna le po zajednici. — Druge knjiga ima podnaslov

»orisi primerjalnega vzgojeslovja«. Po Kriecku je naloga vzgojeslovja rešiti vprašanje po vzgojnih ciljih in vzgojnih metodah. Primerjalna veda se nanaša najprej na vzgojne cilje; ti pa so ji dani v »idealnih tipih človeštva«. In sicer navaja Krieck te-le konkretne tipe: grškega efeba, starorimskega državljana, brahmana, kitajskega mandarina, beduina, germanskega viteza, katoliškega meniha, srednjeveškega rokodelca. Ti zgodovinski tipi niso obstojali sami zase, možni so bili samo v neki določeni zajednici-celoti, ki jih je vzgojila (Zucht!) in stvorila. Te socialne forme, v katerih so dotični vztrastli, so obenem tudi »vzgojne metode«. In sicer so vzrastli: efeb v grških moških zvezah, starorimski državljan v državi, brahman v svoji kasti, mandarin v kitajskem sistemu »izobrazbe«, germanski vitez v viteškem vazalstvu, katoliški menih v samostanu, srednjeveški rokodelca v svojem cehu in obrti. Kjer je nastalo šolstvo (torej umetna vzgojna forma), se je podredilo tem vzgojnimi sistemom in življenskim redom.

Krieckove misli so velikopotezne; so sicer nekoliko splošne, spadajo tudi prej v sociologijo kot v pedagogiko, a v glavnem so sprejemljive ter vržejo čisto drugo luč na zgodovino vzgojstva, kot je bilo doslej običajno. Doslej nam je bila vzgoja identična z vzgojo v šoli, ozir. s šolo sploh; nismo videli, kako obširen proces je pravzaprav vzgoja, da je mogoče vse življenje tolmačiti s stališča vzgoje. Vzgoja se vrši v vsaki zajednici, ena zajednica vzgaja drugo, zajednica vzgaja svoje člane, vsak član zajednice (n. pr. družine) vzgaja zajednico itd. Na tak način se nam odpira pogled na mnogoličnost vzgojstva, ki nikakor ni izčrpano z običajnimi umetnimi formami »šolstva«.

b) Poleg doslej obravnavane filozofske antropologije in kulturne filozofije spada k pomožnim in temeljnim vedam vzgojeslovja še razvojna psihologija. Ta najnovejša panoga se je prvotno izločila iz »psihologije narodov«; danes je več ali manj samosvoja panoga. Možno jo je orisati v treh smereh, ki se več ali manj dopolnjujejo. Prva se nanaša na razvoj kulture in kulturnega človeka iz primitivnih stopenj. Ta veja nas ne zanima toliko. Druga se nanaša na razvoj človeške psihe v primeri z živalsko psiho, tretja se tiče razvoja otroka in mladostnika vobče; gre tu za otroško in mladinsko psihologijo, s katero se hočemo nekoliko obširneje baviti. Novejša dela iz teh panog so sledeča:

F. L. Thorndike, *Educational Psychology* (New York, 1914; nemško: *Psychologie der Erziehung*, Jena, 1922). Ta knjiga spada k najpomembnejšim publikacijam razvojne psihologije. Thorndike spada k ameriškim »behavioristom« (behavior = zadržanje), psihologom, ki prihajajo od zunanjega zadržanja živali in človeka do dotične psihe. Predvsem so na ta način raziskali instinkte in gone živalske in človeške psihe (prirojene akcije in reakcije). Ta behaviorizem je sicer precej mehanično-asociativnega značaja, (v tem pogledu ni čisto v skladu z najnovejšimi izsledki strukturne psihologije), a je vendarle fundamentalnega pomena za vsako psihologijo in pedagogiko. Knjiga

se deli v troje poglavij. Prvo obravnava »prvotne prirodne dispozicije človeka« (človeške instinkte), drugo prinaša »psihologijo učenja« (eksperimentalna studija o asociativnem, analitičnem-selektivnem učenju, o stopnjevanju učenja in uspehov, o utrujenosti), tretji del pa se tiče »individualnih razlik in njenih vzrokov (vpliva okrožja, inteligence in značaja). Predstoječi spis dopolnjuje zgoraj imenovano Sternovo knjigo o človeški osebnosti.

Grunwald, Pädagogische Psychologie. (2. izd. 1925. Berlin, Dümmler). Avtor te knjige je izkušen praktik; skuša podati razvojno psihologijo gojenca in vzgojitelja, nadalje razvoj religioznega, etičnega, estetičnega in znanstvenega doživljanja. Splošna karakterizacija otroka in mladostnika (ca. 100 strani) je točna, a premalo znanstvena, material je nekritično porabljen, knjiga je bolj za prakso porabna. Naslov knjige je netočen. Kot prvi poskus, orisati pedagoško psihologijo (ki je mnogo širši pojem kot misli G.), je delo hvalevredno.

V ožjem pomenu v razvojno psihologijo spadajo: Danzel, Prinzipien u. Methoden der Entwicklungspsychologie (Wien, 1921). Na 60 straneh skuša avtor podati glavno razliko med primitivnim (otroškimi!) in kulturnim (odraslim) mišljenjem in doživljanjem. V podrobnem izkazuje, kako se psiha razvija iz nediferencirane enote preko diferencirane mnogoličnosti v diferencirano enoto. V podrobnosti se ne moremo spuščati, opozarjamo na knjigo samo. Pravtako ne moremo izčrpati H. Wernerjevega uvoda: Einleitung in die Entwicklungspsychologie (Leipzig, 1926). Knjiga prinaša izbrana poglavja iz razvojne psihologije. Najprej o metodi in predmetu te panoge, nato o prvobitnih duhovnih zadržanjih, o prvotnem mišljenju, o magičnem zadržanju ter o strukturi primitivne osebnosti. Za vzgojitelca važna so poglavja, ki se tičejo strukture otroka in mladostnika. Na podrobnem materialu izkazuje Werner sorodnost med otroško psiho in psiho primitivnih narodov, patoloških tipov in živalsko psiho. Psihična struktura je prvotno kompleksna in difuzna. To velja za čustveno življenje, za čutno zaznavanje in predstavljanje. Pravtako se vrši primitivno pojmovanje življenja čisto drugače kot pri odraslem. Tu ne velja Aristotelova logika, pač pa nazorno-magično grupiranje. Tudi osebnost dotičnega je čisto svojevrstno strukturirana. — Frobenius, Paideuma (2. izd. 1925), München. Znani raziskovalec Afrike in kulturni filozof (ki spominja v mnogem na Spenglerja, a je preciznejši od njega), se s predstoječo knjigo strinja s smerjo, ki jo označujeta Werner in Danzel. Glavna njegova pridobitev je določitev treh starostnih dob. Otrok živi v svetu »demonov«, čisto svojevrstne žive fantazije in magičnega svetovnega nazora; mladostnik živi v svetu »idealov«, odrasel človek pa v svetu »istinitosti in dejstev«.

3. S tem prehajamo k mladinoslovski literaturi v ožjem pomenu besede. Omejiti se hočemo seveda predvsem na psihološko stran. Literatura o tem področju je zadnja leta tako narastla, da jo je težko pregledati. A kljub vsej mnogoličnosti je treba opozoriti na

dejstvo, da niso vse starostne dobe enakomerno obdelane. Tudi teorija in tolmačenje faktov in empiričnega materiala nista povsem zadostna, marsikaj je še v početkih in nezadostno. Obdelana je najbolje predšolska doba od šestega do sedmega leta; doba od šestega do štirinajstega leta sploh ni obdelana niti v enem celotnem pregledu; za to dobo so raziskane samo posamezne funkcije (risanje, socialni razvoj, predstavo doživljanje deloma, interesi); pubertetna doba do zadnjih let sploh ni bila znanstveno prijeta. Zadnja leta so prinesla nenaden razmah, a ta je šel večkrat bolj v širino kot v globino. Teorija psihičnega razvoja je sedaj nekako utrjena. Thorndike, Koffka, Bühler in Spranger so v tej smeri precej naredili. Nezadostno so doslej obdelani »po okrožju določeni« tipi: otrok na deželi, proletarski otrok. Pravtako še skoraj nič ne poznamo diferenc pri fantu in dekletu. Naj navedemo najvažnejšo mladinoslovsko literaturo zadnjih let.

E. Stern, *Jugendpsychologie* (Breslau, 1923) je poljudno razumljiv uvod, kratko označuje razliko med naravoslovno in duhoslovno metodo, podaja nato kratko in plastično označbo prve otroške dobe (ki je nerazvita enota), poznejše otroške dobe (ki je razvita mnogoličnost) in mladostne dobe, ki se polagoma povzpne do nove enote; pot gre preko notranjosti. Sternu se pozna vpliv Sprangerjev. Knjiga je zelo priporočljiva.

W. Stern, *Psychologie der frühen Kindheit* (3. izd. 1923, str. 473, Leipzig) in spodaj naštetá dela Bühlerja, Groosa, Koffka in Gieseja, nadalje Compayré spadajo k temeljnim spisom o otroku v starosti predvsem do 6. leta. Vsako študiranje otroka mora izhajati od teh del. Sternova knjiga je v svoji 3. izdaji zopet popolnoma predelana, posebej je Stern obdelal seksualnost otroka. — K. Bühler, *Die geistige Entwicklung des Kindes* (1. izd. 1918, 4. izdaja 1924, str. 484) je predvsem vážno po svoji razvojni teoriji. Knjiga zasleduje predvsem razvoj inteligence (manjka ji pregled o otroškem čuvstvovanju in hotenju). Le-ta razvoj gre po Bühlerju v treh stopnjah. Najnižja je »instinkt«, ki je več ali manj fiksni in prirojeni. Reakcija se po zunanjem svetu le sproži. Drugo stopnjo tvori »dresura«; subjekt tako rekoč eksperimentira, poskuša; reakcije, ki se obnesejo, se obdrže in drugič ponove. Subjekt pri tem nič ne »misli«, ob zunanjem (!) svetu se tako rekoč izvrši selekcija koristnih reakcij. Tretjo razvojno stopnjo tvori tako zvani intelekt, praktična inteligenca. Subjekt ne poskuša več na slepo srečo, ob zunanjem svetu; ne odloča več slučaj. V svoji notranjosti, predstavi (!) izbere subjekt zmiselno in pravo reakcijo, eksperiment se izvrši tako rekoč v duhu, subjekt se prilagodi okrožju in si ustvari svoje »orodje« (!), doume (!) zmiselno zvezo med sredstvom in ciljem. — Knjiga prinaša ves podroben material o duševnem razvoju. Izšla je tudi kratka izdaja: *Abriß der geistigen Entwicklung des Kindes* (2. izd. Leipzig, 1925), kjer Bühler v več ali manj splošno razumljivi obliki povzema glavne rezultate svoje psihologije. Knjiga je za širše kroge zelo porabna, namenjena je predvsem učiteljstvu.

K. Koffka, Die Grundlagen der psychischen Entwicklung. Eine Einführung in die Kinderpsychologie. (2. izd., Osterwieck, 1925.) Knjiga je predvsem teoretičnega značaja, ne prinaša nikakršnega novega materiala; študij knjige je neizogiben za vsakogar, ki se zanima za teoretično stran. Za praktike, predvsem za učitelje, knjiga ni porabna, četudi jim je namenjena. Vrednost in posebnost knjige leži v tem, da upošteva ameriško behavioristično smer (glej zgoraj Thorndikeja); poleg tega zastopa tako zvano psihologijo oblik (Gestaltpsychologie), ki danes vedno bolj prodira in staro asociacijsko psihologijo vedno bolj izpodriva. V navedbo podrobnosti se ne moremo spustiti; Koffka je v »Lehrbuch der Philosophie«, II. zvezek (Berlin, 1925, Ullstein, str. 950) obdelal poglavje »Psychologie«, kjer precizno podaja razliko med staro in novo psihologijo.

Navesti treba še nekatera dela, nadalje spise specialne vsebine:

Giese, Kinderpsychologie (München, 1922, str. 200; iz Koffka, Handbuch der vergleichenden Psychologie I.). Ta spis spada med najboljše obstoječe. Žal je pisan v kratkem, telegrafičnem slogu. Porablja ogromen material, zlasti kulturnopsihološki. Giese izkazuje vplive okrožja, odnos otroka do kulture odraslega, vplive kulture; posebej je obdelana »pedagoška psihologija«, kjer se obravnavajo problemi pouka (razvoj šolskih funkcij, inteligence, posebna nadarjenost, koedukacija, literarno udejstvovanje mladostnika). Nadvse važna je analiza razvoja ročnih funkcij. Giese obravnava razvoj otroka do konca pubertete. Šolska doba je razmeroma kratko obdelana. —

S. Bernfeld, Psychologie des Säuglings. (Wien 1925, str. 272.) Knjiga izhaja iz Freudove psihoanalitične šole. Originalna ni po novem materialu, pač pa po načinu tolmačenja. Je prvi poskus, razložiti dojenčka iz njegovega nagonskega (!) življenja. (Bernfeld namerava obdelati ves otroški razvoj s tega vidika.) Knjiga je dobra, porabil je pač vse, kar je bilo o dojenčku znanega. — E. Köhler, Die Persönlichkeit des dreijährigen Kindes (Leipzig, 1926, str. 240), je zelo originalna monografija, ki obravnava (s psihografično metodo) v razvoju otroka nadvse važno dobo od 2½—3½ leta. Köhler izkazuje, kako živahno življenje razvije otrok v tej dobi. Ta doba je neke vrste predhodna doba k puberteti. —

Rasmussen, Psychologie des Kindes zwischen vier und sieben Jahren. (Leipzig, 1925, str. 262.) Ta knjiga danskega avtorja je izšla iz praktičnega opazovanja; prinaša »otroški svet«, odnos otroka do časa, prostora, religije, smrti; kriterije za spoznanje otroške nadarjenosti in končno skico otroškega mišljenja, čutenja in hotenja, fantazije, morale, sposobnosti za opazovanje. Knjiga je pisana nazorno in je za pedagoško prakso dobra. —

Jean Piaget, Le Langage et la Pensée chez l'Enfant (Neuchâtel, 1924) združuje štiri razprave, ki so za razumevanje otroka (predvsem v 6./7. letu) važne. Prva razprava se tiče funkcij jezika. Jezik in mišljenje otroka sta egocentrična (!), pri otroku prevladuje afektivni in magični zmisel besed. Polagoma šele se

povzpne otrok do socializiranega izraza, da se nanaša na druge. Odrasli misli socialno, četudi je sam; otrok misli egocentrično, četudi je v družbi; otrok govori s svojega stališča. — Druga razprava se tiče tipov in stadijev, kako se otroci med seboj pogovarjajo. Najprej med tretjim in 4./5. letom prevladuje kolektivni monolog; nato sledi po 5. letu doba, ko govori otrok vedno »s svojega stališča«, vsi ostali ga samo poslušajo; polagoma šele pride otrok do pravega izmenjavanja misli. — Tretja razprava govori o tem, če in koliko se otroci med sabo razumejo. Ugotovljeno je, da zelo težko. Če otrok nekaj razlaga, ne govori pedagoško, ne govori nekemu, ki še ničesar ne ve, temveč suponira že, da drugi že vse ve, in mu razlaga le podrobnosti, ki njeja zanimajo. Posledica je, da drugi prvega ne razume. — Četrta razprava obravnava spontana vprašanja 6/7 letnega. Otrok se nahaja tedaj v štadiju »vpraševanja«; povpraševanje po vzrokih, »zakaj«, prevladuje v izrednem obsegu.

Hans Reichart, *Die Früherinnerung als Trägerin kindlicher Selbstbeobachtungen in den ersten Lebensjahren.* (Halle a. S., 1926. Marhold, str. 367.) Avtor je zbral ogromen material, preiskal je avtobiografije znamenitih osebnosti ter iz njihovih spominov na otroška leta skušal podati sliko o otroški psihi. (S tem je postavil otroško psihologijo na nova tla, kajti odprla se je možnost, porabljati tudi metodo samoopazovanja, ki doslej pri otroku ni bila običajna.) — Zanimivo je dejstvo, kako daleč nazaj sega spomin; našli so se slučajji, da sega spomin do početka drugega leta; a so to izredni slučajji. Iz 3., 4., 5. leta pa so spomini pogostni. — Kaj se ohrani v spominu? Predvsem čustveni momenti, in sicer doživetja strahu, erotike (odnosi do staršev, sestra), stopnjevanja in prikrajšanja lastne vrednosti. Živo ostanejo v spominu optični vtisi, a tudi akustični, dočim ostali ne. — Svet, v katerem živi otrok do 7. leta, je precej enostaven. Zanima se za znance (mater, očeta ob nedeljah, stare starše, sestre, živali, dom), ukvarja se z igro, mikavnimi povestmi, slikanicami; dejanja otroka in njegova doživetja (posebni dogodki) so svojevrstna; spominja se predvsem na neprilike, potovanja, praznike, vojake, vojno; tudi tihi dogodki ostanejo v spominu; o boleznih, o smrti razume otrok malo. — O Reichertovi knjigi je težko izreči sodbo. Knjiga pride v poštev za specialni studij. Kot zakladnica otroškopsihološkega materiala je skoro nadomestljiva.

Otroka na deželi slikata: Bode-Fuchs, *Psychologie des Landkinds* (1926. Berlin, str. 320) in Güttenberger, *Das Landkind nach Umwelt und Eigenart* (Wien, 1925, str. 139).

Proletarskega otroka slika O. Rühle, *Die Seele des proletarischen Kindes* (Dresden, 1925). Pripomniti treba, da Rühle nekoliko preveč zanaša socialistične vidike v otroka. Otrok ni toliko zavisen od svojega okrožja, kot ga Rühle riše, se ne zaveda svojega socialno neugodnega položaja. Otroška psihologija kaže, da je tudi proletarski otrok predvsem otrok, in potem šele socialno di-

ferenciran. — Končno naj navedemo še knjižico, ki sta jo napisala psihologa D. in R. K a t z, Die Erziehung im vorschulpflichtigen Alter. (Leipzig, 1925, Quelle-Mayer, str. 132). Knjiga sloni na moderni otroški psihologiji, je torej psihološko zanesljiva. Prinaša pa precej vse, kar se dá z otrokom do 6. leta storiti, kako ga treba navajati k snagi, pravilnemu igranju itd. Knjižo moremo prav posebno priporočiti staršem.

Najnovejše rezultate in napredek otroške psihologije v zadnjih letih povzema H. V o l k e l t v »Fortschritte der experimentellen Kinderpsychologie« (Jena, 1926, str. 55). O tem tu ne moremo poročati. Omenjamo le metodično zanimivo dejstvo, da eksperimentalna razvojna psihologija upravičeno lahko zavrne očitek, da je brezplodna in da je edino porabna le »duhoslovna« metoda. Izsledki zadnjih let, tičejo se zaznavanja barv, likov, kompleksov, so izkazali, da sega kompetenca te metode precej daleč in da treba danes na polju otroške psihologije zajednega sodelovanja: empiričnega raziskovanja, združenega z teoretičnim tolmačenjem dotičnega materiala. Uspehi, ki jih je dosegel tak način postopanja, so veliki. Žal, da tu ne moremo o tem kaj več poročati.

SLOVSTVO.

Dr. F r. G r i v e c, **Slovanska apostola sv. Ciril in Metod**. Z 42 slikami. 8°, 180 str. V Ljubljani, 1927. (Izdalo Apostolstvo sv. Cirila in Metoda. Tisk Jugoslovanske tiskarne.)

Ob 1100 letnici rojstva sv. Cirila smo Slovenci dobili najboljše, najtemeljitiše, najmoderniši življenjepis naših slovanskih blagovestnikov, ki si ga le moremo želeti. Kar je doslej pri drugih slovanskih rodovih ali pa pri nas veda, bodisi jezikoslovje bodi bogoslovje ali zgodovina, dognala, vse je vestno upoštevano. Ta življenjepis naj bi bil po pisateljevem namenu (str. 174) v sredi med poljudnim in stroгим znanstvom, takó da bi ga s pridom čitali najširši krogi, pa tudi izobraženci našli še kaj novega zase. Ta dvojni namen knjiga izvrstno dosega: prijetno razvija pred manj poučenim čitateljem življenje svetniške dvojice od rojstva do smrti, izobraženec pa, ki iz Grafenauerja ali Sketa ali Kosa pozna v glavnem njiju življenje, bo na vsaki strani Grivčeve knjige našel novih odkritij, zlasti z zadovoljstvom čitajoč tako obilno porabljene obe staroslovenski legendi, pa tudi druge najstarejše vire.

Kar daje knjigi posebno važnost, posebno značilnost, je tista ena misel, ki jo vso prešinja in prepreza, misel: sv. Ciril in Metod sta šla med Slovane ter delovala iz dvojnega nagiba: iz ljubezni do svoje (bizantinske) domovine ter iz ljubezni do cerkve, katero sta tako izredno bistro in pravilno pojmovala kot v e s o l j n o, za vse narode ustanovljeno in e d i n o (primat rimskega škofa). Da je cerkev v e s o l j n a, za vse narode, za vse jezike, sta spoznavala

že zelo zgodaj, ko sta bivala med (grškimi) menihi na maloazijskem Olimpu (str. 27), ker tisti menihi so takrat imeli še pravo, katoliško pojmovanje o cerkvi; v dejanju sta pokazala, da razumeta to vesoljnost, ko sta — kot prava katoliška misijonarja — med Moravani in panonskimi Slovenci takoj skrbela za vzgojo domačega duhovništva (str. 48). Ko sta v Benetkah proti »pilatnikom« ali »triježčnikom« branila svoj slovanski prevod svetih knjig in svetih obredov (str. 81), ko sta se trudila, uvrstiti Slované kot posredujoči člen ali most med grškim Vzhodom in lat.-germ. Zapadom (str. 120); v tem pojmovanju sta se zelo srečno strinjala s tedanjimi velikimi papeži: Nikolajem I., Hadrijanom II. ter Ivanom VIII. To vesoljno pojmovanje je izrečno poudaril tudi naš Slomšek, ko je ustanovil bratovščino sv. C. in M. (str. 146). In prav tako sta vedno in povsod učila tudi edinost cerkve: ne cerkev Carigrada ali Ravene ali Milana ima — vkljub temu, da so ondi bivali ali še bivajo rimski cesarji — pravico, lastiti si prvenstvo, ampak samo Rim, ker je ondi umrl sv. Peter in je rimski škof njegov naslednik in je apostolik (str. 113) in papeže vsi koncili na prvem mestu imenujejo, čeprav niso bili osebno navzočni; tudi proti Fotiju sta odločno zagovarjala papežev primat (str. 110). Nimajo torej prav pravoslavni teologi, ako sv. C. in M. slikajo kot nasprotnika Rima in edinosti cerkve (str. 109—115). Cerkvena edinost — ta misel je vodila vse njuno delovanje (str. 169). — Obenem pa sta vneto ljubila svojo zemsko domovino: en nagib, da sta šla misijonarit med Slované, je bil namreč tudi ta, ker sta videla v njih veliko nevarnost za Carigrad, ako bi Slováni ostali pogani, divji (str. 113); ko je bil že ves utrujen, je sv. Metoda še vleklo, da je napravil daljno pot v domovino (l. 882.) in jo pred smrtjo še enkrat videl. — Kaj je torej njiju dediščina? Neizmerna škoda za cerkev, za vso Evropo je bila, da sveta brata (po smrti Ivana VIII.) nista našla umevanja v Rimu, pa tudi ne na Moravskem: da sta ga našla, najbrž ne bi bilo prišlo do razkola. Nadaljujmo torej mi tam, kjer sta sveta brata nehala — nadaljujmo z idejo cirilmetodijsko! (Str. 154.) Ta ideja je bistven del verske prenovitev v naši dobi.

S tem smo vsaj površno označili vodilno idejo knjige. O, tudi v naš gluhi čas kliče sv. Ciril tam iz svojega groba v Italiji, v Rimu, ter sv. Metod z Velehrada: vsak tudi najmanjši narod in vsak delec tega naroda ima pravico, da se mu oznanja beseda božja v domačem jeziku; ima to pravico, ker je cerkev vesoljna.

Razen teh dveh vodilnih nagibov nam pisatelj riše z vso natančnostjo še marsikaj, česar dozdej nismo vedeli: Cirilov slog, način njegove polemike z Judi in Saraceni, značaj obeh bratov itd. Najlepše, da, kar plastično pa so opisani kraji, kjer sta živila: Solun, Carigrad, gora Olimp, zlasti pa Rim, popisani takó, da z njima tako rekoč vidno hodimo, ju poslušamo, ju pri delu in trpljenju gledamo. Globoko v spomin se bo vtisnil vsakomur ta vzorni življenjepis.

Nekaj vprašanj pa imamo vkljub temu še na jeziku. Ako bi g. pisatelj omenil dejstvo, da je cerkev na zapadu s krščanstvom

dala tudi svetovni jezik, latinščino, in s to ključ vsaj do enega dela antične kulture, na vzhodu pa so narodi iz Bizanca pač prejeli vero, ne pa sprejeli grščine, ampak ostali vsak pri svojem jeziku, bila glje umeli, zakaj je bil Vzhod prijazen slovanskemu bogočastju, Zapad pa ne.

Dalje, v zvezi s tem: kako da so Rusi, Bolgari, Srbi vkljub Ciril-Methodovi dediščini šele toliko kesneje prišli do svoje narodne literature, dočim so jo na zapadu narodi dosegli davno prej, ne da bi bili dobili od svojih prvih blagovestnikov v svojem jeziku pisane svete knjige?

Končno se mi čudno zdi, kakó da pisatelj, ki (str. 151 nsl.) izrečno govori o dveh jubilejih (l. 1863. in 1885.) in dotičnih priložnostnih spisih, molči o znameniti »Spomenici tisočletnice Metodove smrti«, spisal dr. Fr. Kos, izdala Matica Slovenska (1885), ki ima zbranega toliko dragocenega gradiva v tekstu in v opombah zadaj.

Slike so zelo srečno izbrane in čiste. Z nenavadno nizko ceno (20 Din) Apostolstvo sv. C. in M. dokazuje, da niti najmanj ne išče dobička, temveč mu gre samo za stvar.

Dr. J. Debevec.

Razprave III. — Izdaja Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. 8°, 253 str. V Ljubljani, 1926.

Pod tem skromnim naslovom nam je Znanstveno društvo za hum. vede podarilo že tretjo dragoceno knjigo, ki obsega pet temeljnih znanstvenih razprav, ki so rezultat intenzivnega proučavanja našega jezika in slovstva in bi morale živo zanimati slehernega izobraženega Slovencea.

Zagrebski romanist P. S k o k zavrača v razpravi »L a t. C a i s a r — C a e s a r« (str. 33—44) doslej splošno sprejeto razlago besed *cesar* in *car* iz gotskega *kaisar* z analognim končniškim poudarkom po nomina *agentis*. Dejstva: 1. da so se v dobi slovanskega doseljavanja na Balkan bizantinski vladarji uradno nazivali *Caesar* in ne βασιλεύς (dokazal Jireček), 2. da beseda *cēsari*, v stari cerkveni slovanščini pomeni le bizant. vladarja, 3. da imajo besedo vsi Slovani, kažejo odločno na nje grško-latinski izvor. Zemljepisno dosti jasno ločeno ozemlje z daljšo obliko *cesar* (zahodni del Hrvatov in Slovenci, Čehi in Slovaki ter Poljaki), ki sta jo sv. Ciril in Metod prinesla v Koceljevo državo, proti krajši *car*, ki se je z Balkana preko *Carigrada* razširila na vzhod (vzhodno hrv. ozemlje, Srbija, Bolgarija in Rusija), govori za dvojno obliko že v prvotni stesl. *cēsarъ* in *cēsari*, (ohranjeno še v stari rus.). Izvajati pa nam je obliko od pridevniške oblike *caesarius*, kakor zahteva morfologija in semantika besede, a nam isto potrjuje cela vrsta vzhodnih krajevnih imen od iste oblike, ki je zaznamovala caesarjeve sufragane. Zanimiva je semantiška ugotovitev, kako naši z germanskega zapada dobljeni besedi *kralj* in *knez* zaznamujeta vedno manjše dostojanstvo v smeri proti Carigradu. Tudi ugotovitev dublet v sakralni arhaični rabi *Caesar* (napisi!) in v ljudski rabi *Caesar* (z naglasom na *e*, ali pa že sploh samo *e*

za a e) je važna. Z glasovne strani je g. Skok svojo važno razlago zadostno podprl.

A. Musić (zagrebški grecist) raziskuje negacijo ni s posebnim ozirom na sloven. in srh., pri čemer pa upošteva poleg drugih slovanskih jezikov zlasti lat. in gršč. ter litavščino. Razprava razodeva globoko in široko sintaktično izobrazbo, s kakršno zasleduje pomen sestavnih delov omenjene nikalnice v raznih njenih funkcijah. Dognal je, da je ni sestavljena negacija iz ne in i, pri čimer je i vedno koncesivno hipotetična partikula, razen v slučajih, ko ni nadomešča samostojen odgovor (nem. nein), kjer je aseverativna partikula. Ne pa je nikalnica, razen v zvezi z relativnim zaimkom in primerjalnim nego. Kjer je ne nikalnica, i pa koncesivno hipotetična partikula, tam je ni dodana nikalnica, ki zanika vse člene disjunkcije; pozitivna disjunkcija i-i je zanikana ni-ni. Poglavje naše nikalnice je zelo zamotano in nudi hvaležen psihološki problem. Treba bo še mnogo dela s podrobnim proučevanjem metode in posameznih problemov, preden bomo mogli dobiti dobro sintakso slovenskega jezika. S tega stališča nam je razprava nova in važna.

A. Breznik se je lotil kulturno in jezikoslovno zanimive naloge, da nam raziše zgodovinski razvoj našega knjižnega besednega zaklada. Z razpravo »Slovenski slovarji« si je zgradil izvrsten temelj, na katerega bo lahko zidal pri raziskavanju starejših tiskov. Kritično je pregledal in ocenil vse slovenske slovarje od Dalmatinovega registra pa do Pleteršnika in Janežiča. Novo je domala vse in bo treba naše dosedanje sodbe o slovenskih slovarjih, kakor tudi o marsikaki besedi, znatno popraviti in dopolniti. Megiserjev »Thesaurus Polyglottus« (1603) s 445 jeziki in narečji je tu prvič kritično ocenjen s slovenskega stališča (Marn ga je le površno pregledal). Še neproučeno rokopisno »Kranjsko besedische pisano« je uvrstil v drugo polovico XVII. st.; sloni na Polyglottusu, a je slov. del znatno razširjen; pisal ga je Gorenjec, doma med Škofjo Loko in Bohinjem (iz notranjih razlogov). Do Murka in Janežiča je najboljši slovar »Dictionarium latino-carniolicum«, ki ga Breznik na podlagi važnih notranjih dokazov pripisuje Kastelcu mlajših let. Kastelic ima »lepo število dobrih, včasih tehtnih in redkih besed, ki so v tej dobi v slovenskih narečjih še živele. Nekaj besed je pa gotovo stvoril, večinoma srečno« (130). In vendar »ga ni še nihče bral« (130). Hipolit »ima mnogo od Kastelca, vendar tudi sam ni prazen, ampak ima mnogo dobrih, precej tudi redkih besed in bogate narodne rečenice. Zaslužen je tudi zato, ker je ustvaril veliko število dobrih novih izrazov, ki so po Pohlínu in njegovih naslednikih prišli v poznejše slovarje in s tem v pismeni jezik« (136). — Najobširneje pa obravnava pisatelj Pohlínov slovar iz l. 1781., ker »je osrednja knjiga, ki sega v vse slovenske slovarje, ki so bili pred njim, in v vse, ki so bili za njim« (143). Toliko prezirani Pohlín je končno le našel zadoščenje pred znanstvenim sod-

nikom. »Velik je njegov vpliv v jezikovno prerednem oziru. Z njim se začena nova doba v slov. pismenem besednem zakladu« (144). Njegove slabe besede so se maščevale nad nekritičnimi prezirljivci in se ponatiskavale vse do 1908. l. (Jan.-Hubad), dobre pa so našle pot v književni jezik. Obširno raziskuje nato pisatelj njegove vire, ki kažejo njegovo široko erudicijo in veliko pridnost. — Nadaljnje slovarje je zaradi pomanjkanja prostora ocenil le bolj sumarično; o njih je že itak veliko govora zlasti pri Pohlinu. — Breznikova temeljita razprava nam je nov dokaz, koliko kritičnega dela nas še čaka v proučevanju našega jezika. Koliko je le slovarjev, ki jih dosedanji naši leksikografi niso izčrpali, koliko je drugega zgodovinskega gradiva, ki ni našlo prostora niti v praktično-znanstvenem Pleteršniku, ki je za svoj čas neoporečna veličina. Vendar pa nam bo pri zgradbi našega znanstvenega jezikoslovja misliti na znanstven, v zgodovinskem, narečnem in etimološkem pogledu čim popolnejši slovar. V zgodovinskem pogledu je ta razprava temeljna, le to obžalujemo na nekaterih mestih, da so mogli biti objavljeni le važnejši izrazi, ki nam docela zadoščajo za oceno slovarjev, dočim so za leksikografa važni vsi izrazi. Za znanstveno nadaljnjo gradnjo slovarja pogrešamo take objave toliko bolj, ker vidimo iz razprave, da ostajajo stari slovarji po stoletja nedotaknjeni. Zdi se mi potrebno, da se začne slovarsko gradivo sistematično in po enotni metodi zbirati, kajti prej ali slej se bo pojavilo slovarsko vprašanje pred nami, a tako delo zahteva desetletnega organiziranega zbiranja. Naj bi se v ta namen osnoval slovarski odsek »Znanstvenega dr. za human. vede«.

Vsako leto nam prinese kak nov donesek k zgodovini našega velikana pevcev Prešerna. Tako je Fr. Kidrič objavil v razpravi »Prešernove odbite prošnje za advokaturo« doslej povsem neznane in težko pogrešane dokumente, ki nam pojasnjujejo marsikakó potezo v Prešernovem življenju. Na podlagi aktov nasleduje postopanje ljubljanskega gremija in apelacijskega sodišča v Celovcu v zadevi advokature našega pesnika. Ta razbor je tako podroben, da presega slovstveno zanimanje in nam podaja lep kos naše pravne in kulturne zgodovine v Ljubljani (1812/1846). Ko se je Prešeren odločil za advokaturo in iz ne povsem jasnega razloga sicer odlični dunajski jurist napravil izpit v Celovcu samo z zadosnim uspehom, je še isto leto 1832. prosil za advokatsko mesto v Ljubljani, a propadel. Drugič je prosil 1834; A. Čop ga je v gremiju priporočil, a je propadel tudi tokrat, čeprav je imel za sabo že tako sijajno pesniško pot. Kopitar ni prizadet pri celi stvari, kakor se je mislilo doslej. Ta odklonitev je morala pesnika hudo potreti spričo njegovega položaja. Julija mu je zašla za vedno, za odvetniško mesto v Ljubljani pa je zopet prosil l. 1840., a je bil kljub prvemu mestu v terni ljubljanskega gremija zopet zavrnen. Pri naslednji prošnji 1843 se je pojavila policija s poročilom o pijači in poltenosti, ekscentričnih načelih in grajavosti; zopet je propadel. Enaka usoda je zadela njegovo prošnjo 1845; ubit in bolan se je l. 1846. umaknil

na novoustanovljeno odvetniško mesto v Kranj umirat. — Kidričevo delo je zgoščeno in kritično; vsaka trditev je oprta na dokument, ki mu prav tako kritično presoja verodostojnost. Zato so njegovi razbori za našo slovstveno zgodovino res predragoceni. Dasi na celi črti podpisujemo obsodbo popolnega nerazumevanja in krivičnosti višjih krogov do Prešerna, se mi vendar zdi, da si ob uradnih ljudeh takratnega kova ne smemo niti zastavljati problema, »kako se naj omogoči genialnemu umetniku dostojna in njegovo umetniško misijo pospešujoča eksistenca«, kajti prav pesniška genialnost je bila usodna Prešernu, ki je z njo tako mogočno budil Slovence iz narodne in dušne otopelosti. Na takem mestu je vlada hotela imeti Cankarjeve »dostojne ljudi in filistre«, ne pa genijev, ki jim je odkritosrčnost v besedi in dejanju življenska potreba.

Iv. Prijatelj nam končno obširno podaja razpoloženje in hotenje naših slovstvenih krogov ob ustanovitvi »Ljubljanskega Zvona« in celovškega »Kresa«; doba, ki nam jo podaja, obsega nekako poldruho leto (od jeseni 1880 do pomladi 1882). Stritar je napovedal konec svojega »Zvona«, a ga nihče ni hotel pozvati, naj nadaljuje, kar si je na tihem želel. V Ljubljani se je sešel že lep krog mladih Stritarjevih sotrudnikov, ki pa slovstveno niso več prisegali na Stritarjevo zastavo. Na Štajerskem pa je stari Davorin Trstenjak žaloval za Janežičevim »Glasnikom« in si želel njegovih časov. Brž ko je zvedel za Stritarjevo namero, je s Pajkom zasnoval znanstveni časnik »Kres«, ki sta mu izbrala za urednika celovškega profesorja dr. J. Sketa, a izdajala naj bi ga Mohorjeva družba. Ko je Štajercem prišlo na uho snovanje »Lj. Zvona«, so to enostavno preslišali in pohiteli z nabiranjem sotrudnikov in naročnikov. Pri tej snovitvi sta se pogosto pri istih izobražencih srečala oba tekmeča, vsled česar je zasebna korespondenca vedela že marsikaj, o čemer javnost niti slutila ni. Lista sta si vse prvo leto 1881. prizanašala in se izogibala javnemu boju, zato je pa spomladi l. 1882. ob znani Pajkovi oceni Gregorčičevih »Poezij« treščilo toliko gromkeje. Vse te zakulisne boje nam Prijatelj podaja podrobno in zanimivo, da nam res ustvari nekako vzdušje tistih idilično idealnih let, ko si je izobraženec štel v svojo narodno dolžnost, da se tudi slovstveno udeležuje, ko je bila zasebna korespondenca polna literature. Škoda je, da ne moremo Slovinci vseh teh zanimivih pisem, ki se jih hrani razmeroma veliko po raznih zapuščinah in so dostopne le posameznikom in so poleg tega še v vedni nevarnosti, da se kljub vsej pazljivosti pogubé, zbrati v »Gradivo za zgodovino slovenskega slovstva«.

K tej velevažni knjigi, ki je že tretja svoje vrste in ki kot odlično znanstveno delo ne rabi kramarskega priporočila, naj pripomnim in pribijem še eno za nas velevažno dejstvo. V dobi, ko čakamo akademije znanosti, ki naj izdaja svoje znanstvene publikacije, se je »Razprav«, ki so publikacija njenega bodočega historično-filozofskega oddelka, razpečalo sramotno majhno število.

Spričo take strašne brezbriznosti slovenskega izobraženstva za naše znanstvene publikacije se človeku vsiljuje resno vprašanje: ali smo sploh vredni akademije in znanstvenih institucij? Škoda, Ivan, prežgodaj si odložil svoj bič, strašno smo ga še potrebnil! J. Šolar.

Slovensko slovstvo. Pravkar je izšel drugi del znane Scherrove »Illustr. Geschichte der Weltliteratur« v novi (11.) dopolnjeni izdaji, ki jo je priredil dr. Ludw. Lang. Sicer dobro znano delo, ki je bilo svoj čas prvi večji poskus pregleda o svetovnem slovstvu, ima svoja prav šibka mesta. Naj kdo še tako poudarja, da je za slovstveno zgodovino — kakor sicer za vsako delo — velika prednost enotnost dela, ki izvira iz enotnosti pisca, je gotovo, da tako ogromno delo v obsegu, kakor si ga je zamislil Scherr, daleč presega moči enega človeka. Kako naj zahtevamo od takega človeka, da sam sodi in pozna slovensko slovstvo, o katerem vendarle sodi, da spada v krog takega pregleda? Kako je to mogoče, dokazuje pač v zadostni meri rešitev problema v pričujoči izdaji. O slovenskem slovstvu govori na strani 368; poročilo zavzema nekako dve tretjini strani s Prešernovo sliko vred. Tam zremo: da je Primož Trubar začel slovensko protestantsko slovstvo, da je sledila kat. protireformacija s pridigami, da se 1779/81 pojavi dosti zanič Musen-almanach meniške poezije, da je Slovincem vstal od Ossiana vplivani pesnik Ilirije oživljene Valentin Vodnik, da je Lj. Gaj skušal osnovati srbohrv. kulturno edinstvo, da je slične ideje gojil publicist St. Vraz, da so Slovenci dobili največjega pesnika v »den Julischen Alpen entstammenden Franz Prešerin« s Krstom, da je mnogostranski pesnik Levstik napisal novelo Martin Krpan, Jurčič pa po Scottu zgodovinski roman »Deseti brat«, da sta se med mlajšimi zlasti odlikovala Meško, ki piše novele pod Turgenjevim vplivom in ki je napisal pač pod Schönherrjevim vplivom kmetsko tragedijo »Bei Hrasts«, in Ivan Cankar, ki se odlikuje zlasti »als erotischer und symbolischer Lyriker«. To je vse; preveč in premalo je, zato je enako nič. Kdor bi imel po tem dobiti pojem o slovenskem slovstvu, je bolje, da ga sploh nima. J. Š.

Abbé Millet, **Le traitement articuloire du groupe occlusive + nasale.** Paris, Vrin 1926.

Eden najdelavnejših učencev pokojnega očeta eksperimentalne fonetike abbé Rousselota je kot stransko doktorsko tezo izdal svoja opazovanja o izgovoru glasovne skupine zapornik + nosnik. Izvajanja opira na zapiske iz 12 različnih jezikov, med drugimi tudi na slovenskega, vsled česar bodi opozorjeno na dalje. Posebnih novosti ne odkriva, ker je v tem poglavju že deskriptivna fonetika ugotovila domala vse podrobnosti, le nekatere Grammontove opredelitve o asimilaciji (v Bull. de la Soc. ling.) natančneje določa. Težko se je v fonetiki sprijazniti z umetnimi skupinami, ki jih jezik v živem govoru ne pozna; vidi se tudi, kako težko je raziskavati fonetične pojave jezika, ki ga človek ne pozna in ne razume. Metode razodevajo pravega znanstvenika. J. Š.

Za „Mahničovo ustanovo“!

V šestih letih (dne 24. febr. 1921 smo pričeli z nabiranjem) se je nabralo do 13.000 Din. Malo je to v primeri s potrebami, ki rastejo od dne do dne. Saj namen te ustanove smo na tem mestu že večkrat poudarili: pomagati nadarjenim mladim ljudem, da se morejo znanstveno dalje izobraževati in pozneje Mahničovo delo med našim narodom na vseh poljih vede in prosvete nadaljevati. — Odboru Leonove družbe vedno prihajajo iz vrst akademikov prošnje za podporo iz te ustanove. Kakor nas veseli idealno stremljenje naše visokošolske mladine, tako pa nas boli, da ne moremo zaradi nezadostnih sredstev vsem ustreči. Zato se ponovno obračamo do prijateljev in čestivcev škofa Mahniča: Spominjajte se »Mahničeve ustanove« ob raznih prilikah: kadar pošiljate naročnino za »Čas« ali v oporokah itd. Vsako leto na dan 14. decembra — smrtni dan dr. Mahniča — daruje Leonova družba sv. mašo za vse svoje dobrotnike.

Obvestilo uprave. Že smo pri četrtem zvezku »Časa«, a nekateri p. n. naročniki nam še niso poslali naročnine. Vljudno prosimo, naj to nemudoma store, da nam prihranijo neljubo in drago terjanje potom pisem in pošte.

Tej številki smo prvič priložili dve strani oglasov. Priporočamo se še za druge.

Uprava »Časa«.

Prejeli smo sledeče knjige:

Bernik, F., Evharistične šmarnice. Domžale 1927.

Bulić, Don Fr., Razvoj arheoloških istraživanja i nauka u Dalmaciji kroz zadnji milenij. Posebni odtisk iz »Zbornika Matice Hrvatske«.

Cankar, Izidor, Razvoj stila v starokrščanski dobi in zgodnjem srednjem veku. [Zgodovina umetnosti v zahodni Evropi I. del.] Ljubljana 1926, Slov. Matica.

Cankar, Izidor, Uvod v umevanje likovne umetnosti (Sistematika stila). [Knjižnica Narodne galerije 2.] Ljubljana 1926. Narodna galerija.

- Cule, dr. P., Mislil velikih umova o Kristu i kat. crkvi. Mostar 1926, Hrv. tiskara F. P.
- Folberth, O., Meister Eckehart und Laotse. Ein Vergleich zweier Mystiker. [Religiöse Geister 17.] Mainz, Matth. Grünewald-Verlag.
- Gedichte von Wladimir Solowjew. Ins Deutsche übertragen von Dr. L. Kobilinski-Ellis und Richard Knies. Mainz 1925, Matth. Grünewald-Verlag.
- Guardini, R., Der Gegensatz. Versuche zu einer Philosophie des Lebendig-Konkreten. Mainz 1925, Matth. Grünewald-Verlag.
- Guardini, R., Gottes Werkleute. Briefe über Selbstbildung. Erste Reihe. Burg Rothenfels a. M. 1925, Deutsches Quickbornhaus.
- Guardini, R., Von heiligen Zeichen. Erstes Heft. Würzburg 1925, Deutsches Quickbornhaus. — Zweites Heft. Mainz 1926, Matth. Grünewald-Verlag.
- Häberlin, P., Das Gute. Basel 1926, Kober C. F. Spittlers Nachf.
- Häberlin, P., Der Beruf der Psychologie. Basel 1923, Kober.
- Karrer, Dr. O. u. Piesch, Dr. H., Meister Eckeharts Rechtfertigungsschrift vom Jahre 1326, Erfurt 1926, Kurt Stenger.
- Panföeder, Chr., Das Persönliche in der Liturgie. Mainz 1925, Matth. Grünewald-Verlag.
- Spomenica na 2. kongres pravnika kraljevine SHS u Ljubljani od 9. do 11. sept. 1926, g. Uredili Dr. M. Dolenc in Dr. R. Sajovic, Ljubljana 1927, Društvo »Pravnik«.
- Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku. Izd. F. Bulić i M. Abramčić. Letn. XLVII—XLVIII. Split 1924—25.

»Čas«, znanstvena revija »Leonove družbe« v Ljubljani, bo izhajal v l. 1926/27 (XXI. l.) kot dvomesečnik v letnem obsegu najmanj 20 pol.

Naročnina za XXI. letnik znaša 60 Din, za dijake 40 Din, ako se jih naroči najmanj 10 pod skupnim naslovom. Ustanovnikom, ki to izrečno žele, se všeteje v naročnino 10 Din. Naročnina naj se pošilja po priloženih položnicah ali po poštnih nakaznicah. Uprava »Časa« je v Ljubljani v Jugoslovanski tiskarni, kolportážnem oddelku. »Leonova družba« ima pri poštni hranilnici, podružnici v Ljubljani, račun št. 10.433.

Uredniki so: Dr. Fr. K. Lukman, univ. prof., Ljubljana, Marijanišče; dr. Jos. Mal, ravnatelj, Ljubljana, muzeji; dr. Fr. Stelè, konservator, Ljubljana, muzeji.

Za »Leonovo družbo« kot izdajateljico in za uredništvo je odgovoren prof. dr. F. K. Lukman, za Jugoslovansko tiskarno ravnatelj Karel Čuč.

Opomba: Ponatis razprav in člankov iz »Časa« je dovoljen samo z vednostjo in dovoljenjem uredništva ter navedbo vira.